

EUROPEAN CENTRE
FOR MINORITY
ISSUES KOSOVO

Komunitetya: Janen Tumare Hakaya

Vastumni vash komunitetya thay olenge jene

Keripe Buti vash Stabiluni Multi-
Etnikuni Kosova

Phikoimo Kotar

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Federal Department of Foreign Affairs FDFA

Nayskeripe

ECMI Kosovo mangla te kerel nays Shvyaciake Federalune Departamenteske vash Avrune Puqipyra (FDAP) vash finansiaruno phikoipe e akala publikaciako, ano rami e projektesko 'Phikoipe Efektivune Raipakso vash Minoriterune Komunitetya ani Kosova.'

ECMI Kosovo www.ecmikosovo.org

ECMI Kosovo si bi raipkani organizacia koya lelape minoritetenge puqipyenca ani Kosova, e general reseja vash keripe e sahararde, reprezentipaske komuniteteske-senzitivune institucie kola phikoinena stabiluni multi-etnikuni Kosova.

ECMI Kosovo kontribuinla pe evolviripe, zorakeripe thay implementacia e relevantuna legislaciako, phikoinla institucionalizacia e raipaske trupengo kola lenape minoritenga, thay zorakerla o kapaciteti e akterengo e civilune amalipasko thay raipasko vash te angazhngyon yekhe yaver thay konstruktivune stabilune dromea.

Drom. Nëna Terezë Nr. 41, Apt. 29
10000 Prishtinë/Priština
Kosovo
Tel. +381 (0) 38 224 473

Drom. Čika Jovina Nr. 3, 1to Kati, 38220
Mitrovica/Mitrovicë Vrdloriguni
Kosova
Tel. +381 (0) 64 00 55 488

Mothavipe

Akaya publikacia kerdili kotar ashutipe e Shvaycariake Federalune Departamentesko vash Avrune Puqipyra (FDFA). Akala publikaciako andripe si pheruno godornipe e ECMI Kosovo thay pe niyekh drom nashti lelona te reflektinen o dikhipya e Shvaycariake FDFA.

Kopiripaske hakaya

© Evropako Centro vash Minoritarune Puqipyra (ECMI) Kosovo, Oktobri 2013. Savore hakaya si garavde. Niyekh kotor e akala publikaciako nashti reproduktngyola, garavgyola ko sistemi vay transmetngyola ani nisavi forma vay drom, elektonikune, mekanikune, foto-kopiya, vay rekordipe, bizo angloopenjaripe thay mekhipe kotar ECMI Kosovo.

ANDRIPE

I.	ANGLOVAKERIPE	5
II.	KOLA SI TERE HAKAYA?	6
2.1.	Ko si “komunitetya” ani Kosova thay olenge jene?	6
2.2.	Anti-diskriminacia: ko save droma?	7
	<i>Krisime forme e diskriminaciake.....</i>	7
	<i>Direktuni thay indirektuni diskriminacia .....</i>	7
2.3.	Siguripe thay Phiripasko Tromalipe	8
2.4.	Identiteteske hakaya	8
	<i>Hakay vash voluntarune amalipya .....</i>	8
	<i>Aqhavipe e zoruna asimilaciako .....</i>	8
2.5.	Kultura thay Religia	9
	<i>Kultura .....</i>	9
	<i>Religia.....</i>	10
	<i>Religiako thay kulturako barvalipe.....</i>	11
2.6.	Qhib	12
	<i>Qhibyengo vastipe ko rashtrakoniveli .....</i>	13
	<i>Qhibyengo vastipe ko komunaluno niveli.....</i>	14
	<i>Qhibyengo vastipe ko yuridikuno sistemi .....</i>	17
	<i>Personalune anava .....</i>	18
	<i>Qhibyako vastipe ko privatune sfere .....</i>	18
2.7.	Medie	18
	<i>Generalune .....</i>	19
	<i>Publikune medienge khera .....</i>	19
2.8.	Skoluipe	20
	<i>Plan programi.....</i>	21
	<i>Siklipaske qhibya .....</i>	21
2.9.	Ekonomikune thay Socialune Shaipya	24
	<i>Generalune .....</i>	25

<i>Butyaripe</i>	25
2.10. Sastipe	27
<i>Generalune</i>	27
<i>Zorakerde komunake competence</i>	28
2.11. Politikuno kotorleipe	28
<i>Politikune partie</i>	29
<i>Centraluno niveli</i>	29
<i>Komunaluno niveli</i>	35
III. SO TE KERE TE SINE KAY TERE HAKAYA QALAVDILE	39
2.12. Ombudspersoni	39
2.13. Mothavipya mamuy Komunaluni Decisia	41
<i>Direktune mehanizmya</i>	41
<i>Indirektune mehanizmya</i>	42
2.14. Mehanizmya baziripe pe puipya	43
<i>Ofisi e Qhibyake KOMisionaresko</i>	43
<i>Biumlavdo Dikhlaripasko Bordi (BDB) vash Koso vako CivilunoServisi</i>	44
<i>Biumlavdi Mediengi Komisia (BMK)</i>	46

LISTA E HARNIPYENGI

BDB	Biumlavdo Dikhlarijasko Bordi
BMK	Biumlavdi Mediengi Komisia
CAO	Civilune Amalipaske Organizacie
ECMP Kosovo	Evropako Centro vash Minoritetyenge Puqipyja ani Kosova
IMK	Implementaciako thay Monitoripasko Koncili
KHIKI	Komiteti vash Hakaya thay Interesya vash Komunitetya thay Iranipe
KHK	Kosovako Hakayipasko Koncili
KKK	Komunitetengo Konsultativuno Koncili
KOKI	Komunako Ofisi vash Komunitetya thay Iranipe
KPK	Kosovako Prosekutipasko Koncili
KRT	Kosovaki Radio Televizia
KSHYK	Komunake Sherunesko Yaveruno vash Komunitetya
KYMH	Komunako Yekhipi vash Manushikane Hakaya
MSST	Ministria vash Skolupe, Skencia thay Tehnologia
OKR	Organizacie vash Komunitetengo Reprerentipe
OQK	Ofisi e Qhibyake Komisionaresko
PK	Publikuni Kompania
PQYH	Politikuni Qhand vash Yekhune Hakaya
UGZ	Ulavdi Garavipaski Zona
YGK	Yaveruno Godorno vash Komunitetya
YNYAK	Yekhune Naciengi Yekhvahtuni Administracia ani Kosova

I. PENJARIBE

Savore individya ani Kosovaki Republika si yekhipea dikharde vash garavipe e olenge fundamentalune hakayengo. Akava astarla, misalake, generaluno garavipe mamuy diskriminacia, hakay vash jivdipe, tromalipe vash vakeripe thay kotorleipe, thay but yaver.

Kobar te ove, jene e minoritarune komunitetengo ani Kosova shay ten a theren akala fundamentalune hakaya pe yekhuno drom sar e mashurantuni populacia. Misalake, inisoske vakeripasko tromalipe si universaluno hakay, na sile nisavo sensi te sine kay komuniteteske jene si obligime te vakaren pe qhib kola on na halona vay na janena. Odoleske, komunitetenge manglona *pherune* hakaya vash te “nivelizinen khelipaski zona”. Akaya duyto qhand e garavipasko vash komunitetya siguriinla kay olenge jene shay lena avantazha kotar olenge fundametalune hakaya.

Komunitetenge hakaya ani Kosova si garantime sar pe primaruni ayeka pe sekundaruni legislacia, sherunipea, Kosovaka Republikaki Konstitucia thay o Krisi vash Garavipe thay Promovipe e Komunitetenge Hakayengo thay olenge Jenengo ani Kosova (03/L-047)¹, solduy kola astarna komunitetenge hakaya pe buhle termya. Maybut, kerdile specialune krisya vah te lenpe e ulavde puqipyenca ko may detalimo niveli, astaripea o Krisi vash Skolupe ano Komune e Kosovaka Republikako (03/L-068), Krisi vash Anglo-Universitaruno Skolupe e Kosovaka Republikako (2011/04-L-032), Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L37), Krisi vash Lokaluno –Korkoro guvernipe (03/L-040), thay o Krisi vash Specialune Garavipaske Zone (03/L-039). Vash e sahasardi lista e savour mahatne krisengo ani Kosova kola lenape komunitetenge hakayenca, dikhen e qhand 4.

E vastumni sila res te del komunitetenge thay olenge jenenge klaro thay detaluno dikhipe e olenge legalune hakayengo. Angluni seksia listinla akale hakayen ani baza puqipe-palo-puqipe, mothavipea o may vasne prvizie. E duyto sekcia mothavla sar akala hakaya qalavdile, thay dela instrukciye bajako-pe-bajako vash logaluno roviye ko buderi institucie.

---

¹ Akanatar Krisi vash komunitetya.

II. KOLA SI TERE HAKAYA?

2.1. Kola komunitetya si ani Kosova thay ko si olenge jene?

O termi “komunitetya” ani Kosova vastingyola ko duy nivelya. Ko angluno than, sile standarduno phenipe vash grupa e manushengi kola ulavna yekhune karakteristike, misalake, etniciteti, qhib vay religia. Ano akava sensi shay vastingyola te referingyol *savore* grupenge ani Kosova, bi lelo pe dikhipe te sine kay on si minoritetya vay mashurantya.

Pe yaver drom, ano legaluno sensi, pe ayni vaht vastingyola te referinel Kosovake minoritarune grupenge.² Ano Kosovako krisi, “komunitetya” si definime sar “nacionalune, etnikune, qhibyake, kulturake vay religiake grupe tradicionalipea kola arakhlona ani Kosova kola na si mashurantya.³ Akava dikhlarla:

- Srbya
- Turkya
- Boshnyakya
- Roma
- Ashkaliye
- Egipqanya
- Goranya
- Kroatya
- Montenegrya

Kobar te ovel, akaya lista na si buhli thay vi “yaver komunitetya” shay te benefitinen kotar olenge hakaya.

Vasno te leparyol si kay jene e mashurantune komunitetesko (Albanya) kola si minoritetya ko adekvatune komune pe ayni vaht perna tali definicia e “komuniteteski”, thay odoleske si anavime sar komunitetenge hakaya.

Janen kay komunitetenge hakaya nikana nashti praktikingyona kana na respektingyona Kosovake krisya vash mashkarthemutne legalune standardya.

---

² Evropako Centro vash Minoritetenge Puqipyta (ECMP) Kosovo, “Zorakeripe e Institucionalune Ramesko vash Komunitetya ani Anglo-Biumlavdi Kosova”, Raporti, Yanuari 2009, q. 11.

³ Krisi vash Krisesko yaveripe thay Pheripe Gn: 03/L-047 garavipe thay Promocia e Komunitetenge Hakayengo thay Olenge Jenengo ani Kosovaki Republika Artiklo 1.

2.2. Anti-diskriminacia: ko save droma?

Savore manushenge ani Kosova si garantimo Rashtrako garavipe kotar diskriminacia. Kote ayeka diskriminacia aqhavla komunitetenge jene te jivdinen olenge fundamentalune hakaya, e Rashtra manglape te kerel specialune bajakya vash te sigirinel akava.

Krisime forme e diskriminaciake

Diskriminacia si krisimi ko buderi droma. E ulavde vasnipesko vash komunitetya si odola e nacionalune, etnikune, kulturake, qhibyake vay religiake identitetesko.⁴

Direktuni thay indirektuni diskriminacia

Diskriminacia dikhlarla solduy “direktuni” thay “indirektuni” diskriminacia.

- ‘Direkt’ diskriminacia ovla kana yekh manush treteringyola e may telune favorea e yaver manushea ani komperipaski situacia.
- ‘Indirekt’ diskriminacia ovla kana harno vay neutraluno suro vay praktika telarla nesave manushen sar o sebepi e olenge nacionalune, etniciteteske, kulturake, qhibyake vay religiake identitetesko.⁵

Misalya e direkt diskriminaciako:

- Butyako deyutno na mangla te del juvlake menajereski pozicia. Akava mothavla direkt diskriminacia baziripea pe yeri.

-Yekh marketi na mekhla te khuvel adekvatuno etniciteti. Akava mothavla diskriminacia pe baza e etniciteteski.

Misalya e indirekt diskriminaciako

-Shusharipaski kompania rodela kay olengo shusharipasko personeli te therel mashkarutna skolaki diploma thay desh bersh e butyaka eksperiençako. Vash shusharipaski buti na manglape ni diploma e mashkarutna skolaki ni desh bersh e eksperiençako. Thay akava shay kerla indirekt diskriminacia pe terne manusha (kola pandar nashti kerna desh bersh e butyaka eksperiençako), sar vi mamuy komunitetya kola si mayhari skoluime.

---

⁴ Konstitucia, Artiklo 24:2; Krisi vash Komunitetya (03/L047), Artiklo3.3. manglape te mothavgyol kay o generaluno krisipe mamuy diskriminacia kova dikhlargyola ano Anti-Dirskriminaciako Krisi (2004/3) 2004 mothavla vi yaver aspektya sar yeri, thay yaver (Artiklo 2.a).

⁵Krisi vash Komunitetya (03/L047), Artiklo3.3; Anti-Dirskriminaciako Krisi (2004/3) Artiklo 2.a, 3.a, 3.b.

Te sine kay darakergyona vay diskrimingyona – astaripea akate vi darakeripe, lajakeripe, vay zori – sr o sebepi e jenipasko e nesave amalipasko, vay peripasko e adekvatune komunitetesko, e Rashtra si obligimi te inicinel o mangle bajakya vash te garaveltumen.⁶ Pe ayni vaht, te sine kay nashti praktikinena tumare fundamentalune hakaya vash yekhune sebepya, e Rashtra manglape te kerel “specialune bajakya” vash te alosarel akava puqipe. Janen kay akala bajakya na kosideringyona korkoripea diskriminipaske, numay manglape te aplikingyon numay odoya ver kana phergyola olengo resipe.⁷

2.3. Siguripe thay Tromalo Phiripe

Sar komunitetesko jeno, tumenge garantingyona solduy tromalo phiripe, thay siguripe truyal e sah Kosova. E Rashtra si obligimi te garavel akala hakaya pe tumaro anav.⁸ Akava si sar o sebepie tumare dizunipaske/legalune hakayesko sar Kosovako dizuno tromalipea te alosaren tumaro jivdipakso than.⁹

2.4. Identiteteske Hakaya

Akaya sekcia fokusingyola pe buhle identiteteske hakaya, sakana sar si tumaro hakay vash volutaruno somjenipe ko adekvatuno komuniteti, thay aqhavipe e zoruna asimilaciako. Hakay vash volutaruno amalipe

Te sine kay perna yekhe komuniteteske, tumen siyen tromale te alosaren te sine kay mangena vay n ate treteringyon sar komunitetesko jeno, thay mangena vay na te praktikinena tumare komuniteteske hakaya. Sasavi disavantazha vay diskriminacia kola dikhana sar o sebepi e tumare alosaripasko si ilegaluni.¹⁰

Aqhavipe e zoruna asimilaciako

Te sine kay perna yekhe komuniteteske, tumen nashti vastingyona vash politike vay praktike kola tentinena te asimilinen tumende mamuy tumaro mangipe.¹¹ Te sine kay akava ovla, tumen situmen hakay vash rashtrako garavipe.

---

⁶ Konstitucia, Artiklo 48.3 Kri vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 3.2.

⁷ Kri vash Komunitetya (03/L-047), Artiklya 3.3, 1.2.

⁸ Kri vash Komunitetya (03/L-047), Artiklya 3.5.

⁹ Konstitucia, Artiklya 29.1, 35.

¹⁰ Konstitucia, Artiklo 57.2; Kri vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 1.5.

¹¹ Konstitucia, Artiklo 58.6 Kri vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 2.3.

2.5. Kultura thay Religia

Komunitetenge hakaya ani Kosova dena ulavdo than e hakayengo vash garavipe thay promovipe e komunitetenga kulturako, siguripe e religiake tromalipakso, thay garavipe e olenge kulturake thay religuine barvalipasko. Ko akava konteksti Srbyuno komuniteti benefitinla kotar yekh seti e hakayengo. Akala hakaya si listime maybuhle tele.

Kultura

Te sine kay siyen jeno e komunitetesko ani Kosova, situmen konstitucioanluno hakay vash te sikaven, adikaren thay evolvirinen tumari kultura thay tradicia. Tumen pe ayni vaht situmen hakay te adikaren tumare kulturake feste.¹² E Rashtra si obigimi te kreirinel kondicie vash tumenge thay tumaro komuniteti vash te resen akava.¹³

Sar komuniteti, tumen situmen hakay te phraven komuniteteske reprezentipaske organizacie (KRO). Akala shay ashutinena tumenge te menajinen o resursya kola si shayutne vash anglipe e komunitetenge kulturake jivdipasko.¹⁴ Akava manglape te pashol phiravipaske e kodea vash reprezentipe, demokratikuno funksionipe, efektiviteti thay finansiaruni transparenca, koya manglape te aprovingyol kotar tumari reprezentipaski organizacia prekal Komunitetengo Konsultativuno Koncili (KKK). Vash maybut informacie vash KKK dikhen e sekcia 2.11.

Tumen thay tumaro komuniteti pe ayni vaht situmen hakay te putaren dizunenge amalipya vash kultura, arti, skencia thay skolupe thay yaver amalipya.¹⁵

Janen kay komunitetenge organizacie vay amalipya si shayutne vash phikoipe vay finansiaruni asistenca, astaripea vi kotar Guvernipe.¹⁶

Simbolya

Tumaro komuniteti sile hakay te vastinel thay sikavel oleske simbolya.¹⁷

---

¹² Konstitucia, Artiklo 59.1; Kriji vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 5.1.

¹³ Konstitucia, Artiklo 58.1 Kriji vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 2.2.

¹⁴ Kriji vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 11.5.

¹⁵ Kriji vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 5.2.

¹⁶ Kriji vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 5.4

¹⁷ Konstitucia, Artiklo 59.7; Kriji vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 5.6.

Tromalo kontakti

Sar jeno e komunitetesko, solduy tumen thay tumare KRO situmen hakay te adikaren kontaktya e manushenca – ani Kosova vay ani yaver Rashtra – ani baza e yekhune etnikune, kulturake, religiake vay qhibyake identitesko, vay kulturake barvalipasko.¹⁸

Religia

Kosovaki Republika si sekularuni Rashtra, na sila ofisialuni regalia, thay si neutraluni ano puqipe e religiune pakyavipasko.¹⁹

Sar sah manusha ani Kosova, vi tumen siyen tromalo pe pakyavipe, janglaripe thay religia²⁰. Akava astarla o tromalipe te theren, te na theren, te adikaren vay yaverinen tumari religia vay pakyavipe. Pe ayni vaht astarla o hakay vash te manifestinen tumari religia vay pakyavipe (ano palikeripe, siklipe thay dikhipe), shay korkoro ano komuniteti vay yaverenca, ani publika vay privatipea.²¹

Solduy tumen thay tumaro komuniteti situmen religiako tromalipe. E Rashtra na kay numay na sila hako te khuvel mashkare akava tumaro hakay, numay si obligimi te sigurinel o praktikipe e religuine ritualengo, tradicionalune forme e religiune jivdipasko, astaripea manastiresko jivdipe, thay religiako skolupe, yekhuno e khangerinake barvalipea.²²

Tumen thay tumaro komuniteti pe ayni vaht situmen hakay te putaren religiake organizacie vay institucie.²³

Aghavipya/Limitya pe religiako tromalipe:

O hakay vash religiako tromalipe – sar savore manushikane hakaya – na si absolutuno; e Rashtra shay qhiva limitya pe hakay vash religiako tromalipe, numay odoya ver kana si interesi kay te kergyol ayeka, maybut kana praktikipe e akale hakayesko anal ji pe qalavipe e yaver fundamentalune hakayengo.

¹⁸ Konstitucia, Artiklo 59.12; Krişi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 5.7.

¹⁹ Konstitucia, Artiklo 8; Krişi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 7.1.

²⁰ Konstitucia, Artiklo38.1; Krişi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 7.2.

²¹ Krişi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 7.2.

²² Krişi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 7.4.

²³ Krişi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 7.7.

Radicionalune religiake feste

Tumen thay tumaro komuniteti situmen hako vash te festinen tumare tradicionalune thay religiune feste tromalipe thay publikipea, pe pashipe e krisea.²⁴

Religiako thay kulturako barvalipe

Generaluno

Kosovaki Republika si tali legaluni obligacia te garavel kulturako thay religiako barvalipe e savore komunitetengo. Te sine kay tumaro komuniteti pakyala kay adekvatune obyektuya te oven religuake vay kulturake vanipestar, e Rashtra si obligimi te garavel olen.

O Raibe shay te deleginel akaya obligacia vash shukar adikeripe e ayeka thanengo tumare OKR-enge, phenipea kay e organizacia mangela thay shay kerla akava. Shay dengyona fondya vash akava resipe.²⁵

Zorakerde komunake competence

Savore komune kote o srbya si mashurantya²⁶ shay godornipea te praktikinen kulturake ovipya, astaripea o garavipe thay promovipe e Srbyune thay yaver religiune thay kulturake barvalipasko andar komunako teritori, sar vi te phikoinel lokalne religuine komuniteten.²⁷

Srbyuni Ortodoksuni Khangeri

Te sine kay perena Srbyune komuniteteske ani Kosova, tumen thay tumaro komuniteti situmen pheruno hakay vash garavipe e tumare religiune, historikune thay kulturake thanengo, ulavipea Srbyune Ortodoksune manastirya.²⁸

---

²⁴ Krişi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 5.5.

²⁵ Krişi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 5.12.

²⁶ Ji ko Oktobri, Kosova sinela 10 Komune e kota o srbya si mazhurantya: Leposavić/Leposaviq; Zvečan/Zveçan; Mitrovica/Mitrovicë; Zubin Potok; Gračanica/Gračanicë; Ranilug/Ranillug; Parteš/Partesh; Novo Brdo/Novobërdë; Štrpce/Shtërpçë; Klokot/Kllokot.

²⁷ Krişi vash Lokaluno KOrkoro-Guvernipe (03/L-040), Artiklo. 22.1

²⁸ Krişi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 7.6; Krişi Vash Ulavde Garavipaske Zone, Artiklo 1.

“Ulavde Garavde Zone” (UGZ) vazdisale truyal o monumentya, buderi obyektya, gava vay historikune dizake centre e specialune vasnipestar vash Srbyuno komuniteti. Te sine kay yekh than mothavdilo sar UGZ, musay te ovel garavdo kotar keripe e nesave ktivitetsko kova shay ruminla olesko historikuno, kulturako, arhitekturako vay arheologikuno konteksti, naturaluno truyalipe vay estetikuno beshipe.²⁹

O procesi si monitorimo thay dikhlardo kotar Implementaciako thay Monitoripasko Koncili (IMK). Te sine kay avla ji pen a halovipe mashkar Srbyuni Ortodoksuni Khangeri thay Kosovake centralune vay lokalune autoriitetya, o IMK shay te khuvel mashkare.³⁰

Prizreno

Historikuno centro e Prizrenoska komunako, kova astarla kulturako barvalipe e buderi komunitetengo, sile specialuno statusi ani Kosova, thay si penjardo sar barvalipe e kulturake thay historikune barvalipasko talo savahtuno garavipe.³¹ Sar ayeka si subyekti e nesave garavipaske bajakengo, astaripea vi phanglo konstruktipaske aktivitetya. O Koncili vash Kulturako Barvalipe e Prizrenoske Historikune Centrosko si obligimo te dikhlarel thay del godi vash aktivitetya kola si phangle e prezervacia thay garavipea e kulturake barvalipea. Akava koncili si kerdo kotar epta jene, astaripea vi yekhe reprezente kotar Komunako Ofisi vash Komunitetya thay Iranipe (KOKI), thay po yekh reprenti e Srbyuna Ortodoksuna Khangerinyako, Katolikuna Khangerinyako thay Islamune Komunitetesko.³²

2.6. Qhib

Qhibyako puqipe si sasavipea sheruno vash garavipe thay promovipe e komunitetenge hakayengo ani Kosova, soske astarla buderi puqipya e bare vasnipestar vash komunitetya, sar mashkar yaver o skolupe, politikuno kotorleipe, medie, yekhuno shaibe pe butikeripe.

Akaya sekcia ka mothavel sure kola si phangle e qhibyake vastipea ani publikuni sfera, ko solduy centraluno thay lokaluno niveli; ko publikune servisya; andar yurisdikiako sistemi; thay ani privatuni sfera. Qhibyako

---

²⁹ Kriši Vash Ulavde Garavipaske Zone (2008/03-L039), Artiklo 2.

³⁰ Kriši Vash Ulavde Garavipaske Zone (2008/03-L039), Artiklo 4.

³¹ Kriši vash Prizrenosko Historikuno Centro (2011/04-L-066), Artiklo 1.

³² Kriši vash Prizrenosko Historikuno Centro (2011/04-L-066), Artiklo 14.

puqipe ano konteksti e skoluipasko thay mediengo ka treteringyol ulavipea may tele.

Qhibyako vastipe ko rashtrako niveli

Oficialune qhibya e Kosovaka Republikako

Oficialune qhibya e Kosovaka Republikako si Albanyuni thay Srbyuni, yekhune olenge respektivune abecedenca.

Sakova manush ani Kosova sile hako te komunikinel centralune institucienca, thay te lel shayutne servisya thay pubblukune dokumentya, ko yekh e akale ofisialune qhibyendar. Savore centralune institucie manglape te sigurinen kay akava si shayutno.³³

Arakhipe thay keripe buti e centralune institucienca

Ko centralune institucie, Kosovake ofisialune qhibya silen yekhuno statusi.³⁴

Savore krisya aprovime kotar Kosovako Parlamenti manglape te pubblikingyon pe Kosovake ofisialune qhibya. Sakoya verziya sila yekhuno autoriteti.³⁵ Savore “pubikime krisya” (krisya kola formalipea proklamisale thay nakhle talo vast e Kosovake Presidentesko) manglape te pubblikingyon vi pe Boshnyakuni thay Turkyuni qhib.³⁶

Oficialune hramipya thay dokumentya manglape te adikergyon thay pubblikingyon pe ofisialune qhibya.³⁷

Te sine kay siyen godorno vay butikerno ani nesavi centraluni institucia, tumen situmen hakay te vastinen yekh e ofisialune qhibyendar (misalake Albanyuni vay Srbyuni) pe tumari buti. Akava hakay manglape te dengyol kotar e institucia, ulavipea ano debate, procedure thay kedipya, sar vi ko publikune kedipya kolen on organizinena.³⁸ Pe tumaro mangipe, e institucie manglape te sigurinel shayutni translacia ko savore kedipya kotar yekh ofisialuni qhib pe yaver.³⁹

---

³³ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo4.2.

³⁴ Krisi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 4.1.

³⁵ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo5.4.

³⁶ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo 5.4.

³⁷ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo 4.5

³⁸ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo 4.7

³⁹ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklya 4.3, 5.1

Te sine kay tumari daki qhib *na si* yekh e oficalune qhibyendar e Kosovako, tumenge shay dengyola specialuno servisi ano konteksti e centralune instituciengo:

- *Raipe*. Te sine kay siyen kotor e Raipesko thay tumari daki qhib na si yekh e oficalune qhibyendar, tumen situmen hakay te vastinen tumari daki qhib pe kedipya e centralune instituciengo, sar vi ko yaver publikune kedipya kolen on organizinena. Pe tumaro mangipe, centraluni institucie musay te sigurinel o iranipe/ interpretacia.⁴⁰
- *Kosovako Parlamenti*. Te sine kay siyen jeno e Parlamentesko thay tumari daki qhib na si oficaluni qhib, tumen situmen hakay te vastinen tumari daki qhib pe tumari buti, debate vay yaver procedure e Parlamentesko thay olake Komitetengo, sar vi ko savore yaver publikune kedipya kolen organizinla. Pe tumaro mangipe ka siguringyon o servisya vash translacia pe tumari daki qhib. Sakova dokumeti kolen tumen dena pe tumari daki qhib musay te irangyol pe oficalune qhibya, thay o savore respodipya manglape te dengyon tumenge pe tumari daki qhib.⁴¹
- *Ombudspersoni*. Te sine kay tumari daki qhib na si yekh e oficalune qhibyendar ani Kosova thay tumen mangena te den yekh rovlín e Ombudspersoneske, tumen situmen hakay te keren tumari rovlín pe hramimi vay mothavipaski verzia pe tumari daki qhib. Tumen pe ayni vaht shay lena o respodipe pe tumari daki qhib.⁴² Vash maybut detalya vash deipe tumare rovlínyake ko Ombudspersoni dikhen o kotor 2.21 may tele.

Qhibyako vastipe ko komunako niveli

Sar mothavdilo mayupre, Albanyni thay Srbyuni qhib silen oficaluno statusi anis ah Kosova thay ko savore Raipaske nivelya. Kobar te ovel, yaver komunitetenge qhibya shay te len o statusi e oficaluna qhibyako ko komunako niveli, te sine kay phergyona nesave demografikune kondicie.

---

⁴⁰Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo 4.4

⁴¹Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo 5.2.

⁴²Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo 6.

Qhibya e oficialune statusea ko komunako niveli

te sine kay siyen jeno e komunitetesko koleski daki qhib na si oficialuni qhib, *thay tumaro komuniteti kerla mayhari 5% e total komunaka populaciako*, tumari qhib shay qhivgyola pe oficialuno vastipasko statusi ko komunako niveli.

Turkyuni qhib ano Prizren:

Krisi e Qhibyenge Vastipasko (Artiklo 2.3) dela statusi e oficialuna qhibyako ani Prizrenoski komuna, bi lelo pe dihipe demografikune faktorya. Akava artiklo penjarla historikuno vasnipe e Turkyuna qhibyako ano Prizren.

Ko komunake institucie, komunake oficialune qhibya silen yekhuno statusi.⁴³ Janen kay akate pe “oficialune qhibya” referingyola pe Albanyuni, Srbyuni thay nesavi qhib koya sila oficialuno statusi pe adekvatuni komuna.

Te sine kay tumari qhib sila oficialuno statusi ko komunako niveli, tumen situmen hakay te komunikinen komunake institucienca thay godornenca pe odoya qhib. Akava astarla o hakay te len servisya thay publikune dokumentya pe odoya qhib. Sakova komunako godorno thay ekzekutivuno trupo manglape te sigurinel kay akava si shayutno.⁴⁴

Savore oficialune qhibya silen yekhuno statusi pe kedipya thay buti e komunake instituciengo. Pe tumaro mangipe, komunake institucie manglape te sigurinen e translacia kotar yekh oficialuni qhib pe yaver ko olenge kedipya, sar vi ko publikune kedipya organizime kotar e komuna.⁴⁵

Regulacie thay phikoipaske aktya manglape te printingyon thay publikingyon ko oficialune komunake qhibya. Savore verziye silen yekhuno autoriteti.⁴⁶

Oficialune dokumentya manglape te adikergyon thay dengyon pe savore komunake oficialune qhibya. Akava astarla kedipyengo mothavipe, hramipya e komunake godornengo thay ekzekutivune trupyengo, publikuni registracia thay yaver.

---

⁴³ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 7.1.

⁴⁴ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 7.2.

⁴⁵ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 7.3.

⁴⁶ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 7.6.

Oficialune anava e savore komunake instituciengo thay organengo manglape te mothavygon pe oficialune qhibya e komunake, sar vi oficialune signalya kola mothavla o anav e komunako, gavengo, dromengo thay yaver publikune thanengo.⁴⁷

Qhibya pe oficialuno vastipe anokomunako niveli

Te sine kay perna yekhe komuniteteske kolengi qhib na si oficialuni, *thay tumaro komuniteti kerla kotar 3% ji 5% e total komunaka populaciako*, tumari qhib shay ovla qhib “pe oficialuno vastipe” ko komunako niveli.

Palo sah, te sine kay tumare komuniteteski qhib sine historikipea vastimi thay vakerdi ani yekh komuna, pe ayni vaht shay konsideringyola sar qhib pe oficialuno vastipe andar odoya komuna.⁴⁸

Te sine kay tumari qhib si qhib pe oficialuno vastipe ko komunako niveli, tumen situmen hako te direktingyon komunake instituciengo thay oficialune godornenge e hramime thay mothavne dromea thay te len dokumentya pe odoya qhib. Pe tumaro mangipe, o institucie manglape te respodinen pe odoya qhib.⁴⁹ Pe ayni vaht, pe tumaro mangipe komunake godorne thay/vay ekzekutivuno truppo manglape te sigurinel kay komunake regulative thay phikoipaske aktya mekhlonay thay publikingyona pe odoya qhib.⁵⁰

Qhibyengo vastipe ko publikune servisya

Ko thana kola dena publikune servisya, Kosovake oficialune qhibya silen yekhuno statusi.⁵¹

Tumen situmen hakay te komunikinen thanenca kola dena publikune servisya pe yekh e oficialune qhibyendar ani Kosova, astaripea akate vi ofocialune komunake qhibya thay qhibya pe ofocialuno vastipe e adekvatuna komunako. Akava dikhlarla vi servisengo thay dokumentengo leipe kotar akala kompanie/thana. Sakoya ayeka kompania sila obligacia te sigurinel kay akava si shayutno.⁵²

---

⁴⁷ Kriši vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 9.

⁴⁸ Kriši vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 2.4.

⁴⁹ Kriši vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 8.1.

⁵⁰ Kriši vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 8.3.

⁵¹ Kriši vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 30.1.

⁵² Kriši vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 30.2, 30.3.

Qhibyako vastipe pe yurisdikiako/hakayipasko sistemi

Aresti vay kriminalune aktya

Te sine kay siyen arestime vay obligingyona e kirimalune ovipea, situmen hakay te informingyon sig thay pe qhib koya halona o sebepya e arestipasko thay sasavo ovipe kova kergyola mamuy tumende.⁵³ Te sine kay tumen siyen jeno e komunitetesko kaski qhib na si oficialuni, odoya qhib ka ovel tumari daki qhib.⁵⁴

Yurisdikiake procesya: Oficialune qhibyengo vastipe

Oficialune qhibya manglape te vastingyon ko yekhuno niveli pe yurisdikiake procesya.⁵⁵

Te sine kay lena kotor pe kriminaluno vay yaver yurisdikiake procedure, o dikhlarde autoritetya (kriselin, daviye, trupya thay yaver.) manglape te sigurinen kay tumen shay te vastinen oficialuni qhib kola tumen alosarna.⁵⁶ Tumen shay pe ayni vaht te roden kay o procesya te adikergyon prekal simultano translacia kotar yekh oficialuni qhib pe yaver.⁵⁷

Yurisdikiake procesipya: Yaver qhibyengo vastipe

Te sine kay lena kotor pe yekh yurisdikiako procesi thay na halona vay vakerena o qhibya kola vastingyona, tumen situmen hakay te vastinen tumari qhib. Te sine kay perena yekhe komuniteteske koleski daki qhib na si yekh e oficialune qhibyendar, odoya qhib ka ovel tumari daki qhib.⁵⁸ Akava hako dikharla vi o hakay te den tumare hramipya, den deklaracie thay te shunen sureske faktya pe sasavi evidenca.⁵⁹ Phanglo akalea, yurisdikiake autoritetya si obligime te sigurinen translatori bizo pokipe.⁶⁰

Kriselinya manglape te mekhen dokumentya phangle e procedipea ko oficialune qhibya alosarde vash o procedure. Palo sah, te sine kay lena kotor pe procedura, tumen shay rodona o dokumentya te mekhlon vi pe yaver oficialune qhibya.⁶¹

---

⁵³ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 15.1.

⁵⁴ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 15.2.

⁵⁵ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 12.1.

⁵⁶ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 12.2.

⁵⁷ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 13.1.

⁵⁸ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 16.2, 17.2.

⁵⁹ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 16.1, 17.1.

⁶⁰ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 16.3.

⁶¹ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 14.

Arestipe

Institucie vash arestipe thay penalune ovipya manglape te sigurinen kay olengo stafi vakerla e qhib (ya) kola vakergyona vay halona kotar baro gendo e phangle manushengo.

Te sine kay siyen phanglo, thay shay mothavna kay si manglo, tumen situmen hakay te roden translacia pe qhib kola halona.⁶²

Personalune anava

Tumaro anav thay angloanav manglape te hramingyol pe oficialune dokumentya (publikune registracie, personaluni identifikacia thay yaver) pe oficialuni qhib kola tumen alosarna. Sakova hramipe manglape te ovel pe pashipe e tradiciake thay lingvistikune sistemea e tumara alosarda qhibyako. E forma kola tumen vastinena manglape te vastingyol kotar publikune godorne.⁶³

Qhibyengo vastipe ani privatuni sfera

Ko privatune kompanie, privatune institucie, amalipya vay organizacie, vay ko korkore-butyaripaske aktivitetiya, tumen situmen hakay te vastinen o qhibya kola tumen alosarna.⁶⁴

Numay, ano thana kote odoya qhib na si oficialuni thay o aktivitetiya pe alav qalavna legitimune publikune interesya (publikuno rendo, publikuno siguripe, sastipe vay yaver manushenge hakaya) Kosovake instiucie shay rodna kay te vastinen vi yekh e oficialune qhibyendar.⁶⁵

2.7. Medie

Puterde thay biumlavde medie si e centralune vasnipestar vash sakova demokratikuno thay sahasardo amalipe. Informaciako vasnipe thay akcesi pe late vash e buhli publika si musayutno vash o hakay e tromale vakeripasko thay politikune kotorleipasko.

Medienge hakaya e komunitetenge si sherunipea astarde e Rashtrake obligacia ko publikuno transmetipe, kova rodla o perspektive e generalune

---

⁶² Kriši vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 18.

⁶³ Kriši vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 27.1, 27.2.

⁶⁴ Kriši vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 29.1.

⁶⁵ Kriši vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37) Artiklo 29.2.

komunitetenge vash nevipyengo transmetipe andar o than, thay specialune kondicie vash televiziya pe srbyuni qhib.

Generaluno

Sar jeno e komunitetesko, tumen thay tumaro komuniteti situmen garantimo akcesi pe informacia bizo diskriminacia.⁶⁶ Pa tumende aqhola te kreirinent vay vastinen o medie pe tumari qhib. Akava dikhlarla divune gazette thay kabloske servisy. Tumen situmen vi rezerva gendo e frekvenciengo vash elektronikune medie.⁶⁷ Pe ayni vaht tumenge garantinyola informaciengo leipe bizo pokipe kotar mashkar samatradune transmiterya, shay direkt vay prekal transporti vay ri-transmetipe.⁶⁸

Palo sah, janen kay savore akala hakaya si kotor e regulativengo kola aqhavna lajakeripe, vay buhlaripe e racialune, etnikune vay religiune bi kamipasko vay na toleranciako.⁶⁹

Publikune transmetipaske medie

Savore komunitetya manglape te oven yekhipea reprezentime ko publikune medie, thay dengyola olenge vahti vash komunitetesko programi pe publikune transmetipaske kanalya.⁷⁰ Phanglo e srbyune minoritetea, O Raipe si obligimo “te lel savore bajakya andar olesko zoralipe” te sigurinel yekh mashkarthemutno frekvenciako plani kova ka kerel shayutno srbyune komuniteteske akcesi pe licensimo, biumlavdo, truyal e sah Kosova, televiziako kanali pe srbyuni qhib, te operinel efektivitetea bizi diskriminacia.⁷¹ Kosovaki Radio Televizia (RTK) sar publikuni transmetipaski institucia, baziripea pe krisi stabilizingya yekh Albanyuno thay Srbyuno TV kanali.⁷² Maybut, 10% e general RTK-eske bujetesko dengyola pe bershune baze RTK-eske kanaleske pe srbyuni qhib.⁷³

Phanglo e na srbyne komunitetenca, solduy RTK-eske kanalya manglaps te den na mayhari se 15 % eolenge transmetipaske vahtesko vash keripe

---

⁶⁶ Krisi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 6.1

⁶⁷ Krisi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 6.1.

⁶⁸ Krisi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 6.6.

⁶⁹ Krisi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 6.8.

⁷⁰ Krisi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 6.2.

⁷¹ Krisi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 6.5.

⁷² Krisi vash Kosovaki Radio Televizia (2011/04-L-046), Artiklo 8.2

⁷³ Krisi vash Kosovaki Radio Televizia (2011/04-L-046), Artiklo 21.4.1

programi yaver komunitetenge qhibya.⁷⁴ Komunitetya thay olinge jene silen sheruni rola vash te generinen thay prezentinen ayeka programya.⁷⁵

E politika e publikune transmetipasko ani Kosova si kerdi vash te promovinel lokalune mediengi produkcia, sar vi ververutnipe e kualitativune transmetipaske servisengo. Pe ayni vaht manglape te inkurainel so maybuhli geografikuni distribucia, resipea kay te servirinel savore komunitetenge ani Kosova. Transmetipaske frekvenciengi alokacia manglape te therel pe dikhipi komunitetenge mangipya thay marketesko kapaciteti, thay o sah programi manglape te reflektinel yekhipi e dizunene thay komuniteten.⁷⁶

Biumlavdi Mediengi Komisia (BMK) si politikupea neutraluno truppo kova si godorno vash te implementinel akaya politika. Si kerdo kotar trin ulavde trupe:

- Koncili,
- Ofisi e Ekzekutivune Direktorsko, thay
- Bordi e Medienge Rovlinyengo.

Koncilesko keripe si relavantuno e komunitetenge. Mayhari duy (2) jene e BMK-esko manglape te oven kotar minoritarune komunitetya thay mayhari duy (2) jene manglape te oven e juvlane yeresko.⁷⁷ Savore BMK-eske jene si alosarde kotar Kosovako Parlamenti.⁷⁸ Vash detalya e anavipaska procedurako, ruyjinatumen referingyon pe Krisi vash Biumlavdi Mediengi Komisia (Krisi Gn (4/L-044), Artiklo 11.

Te sine kay mangena te den rovlina vash BMK, ruyjinatumen dikhen e procedura mothavdi ani sekcia 2.14 may tele.

2.8. Skolupe/Edukacia

Skolupe si e sherune vasnipestar vash komunitetya ani Kosova, na nunmay kay si angluno resursi e janipasko thay ideyengo vash neve generacie, numay soske sile buderi praktikune implikaciye vash yekhuno shaipi thay aksesu pe butikeriye, socialune shaipya thay politikuno kotorleipe.

---

⁷⁴ Krisi vash Kosovaki Radio Televizia (2011/04-L-046) Artiklo 8.3

⁷⁵ Krisi vash Komunitetya (03/L-047) Artiklo 6.3

⁷⁶ Krisi vash Biumlavdi Mediengi Komisia (04/L-044), Artiklo 9.4

⁷⁷ Krisi vash Biumlavdi Mediengi Komisia (04/L-044), Artiklo 10.5

⁷⁸ Krisi vash Biumlavdi Mediengi Komisia (04/L-044),11.1.

Phanglo e deipea e relativune nacionalune kurikulumengo/plan-programengo, komunitetenge skoluipaske hakaya si buderipea phangle e hakayea vash qhibyako vastipe, sar vi e siklipaska qhibya.

Plan programi

Nacionaluno Kosovako siklipasko plan programi manglape te astarel “e historia”, kultura thay yaver atributya e komunitetenge kola tradicionalno si prezentune ani rashtia, resipea kay te zorakeren respektipasko pakyavipe, halovipe thay tolerancia mashkar savore komunitetya ani Kosova”⁷⁹ phanglo e akale resipea, o mothavdo resipe e Ministriako vash Skolupe Skencia thay Tehnologija (MSST) si “unifikimo skoluipasko sistemi ani Kosova kova respektinla o yaveripya ani qhib, kultura, historia, arti thay tradicie prekal kova kultivingyola o nacionaluno identiteti”.⁸⁰ MSSK si akana vash akana ano procesi e hramipasko e neve nacionalune plan programesko kova si planirimo te agorinel ko 2018-to bersh.

Palo sah, manglape te jangyol kay o srbyuno komuniteti hezitingya te lel kotor pe hramipe e neve skoluipaske programesko, thay sar e 21-to Martestar 2013, pandar lugyarela te kerel buti ano rami e purane srbyune skoluipaske programesko. Specialune proviziye dikhlargyona vash skole kola den siklipe pe srbyuni qhi (dikhen may tele).

Siklipaski/Instrukciaki qhib

Sar phendilo may upre, komunitetenge skoluipaske hakaya si but phanle e hakayea vash qhib. Ji kay o hakay vash bazikuno skolupe si bi pokipasko ani sah Kosova,⁸¹ te sine kay siyen jeno e komunitetesko koleski daki qhib na si nacionaluni siklipaski/instrukciengi qhib, tumen nashti te theren pherdi avantazha e akale fundamentalune hakayeski. Akava shay anla indirekt diskriminacia, sar mothavdilo may upre.

Odoleske Kosovako legislativuno rami astarla yekh gendo e proviziengo vash te sigurinel kay savore siklovne silen akcesi pe skolupe pe olengi daki qhib ko anglo skoluipaske, primarune thay mashkarutne skoluipaske nivelya. Maybut, savore siklovne kola phiravena o skolupe pe qhib koya na si oficialuni ani

---

⁷⁹ Kriji vash Komunitetya (03/L-047) Artiklo 8.12.

⁸⁰ Kosovaki Ministria vash Skolupe, Skencia thay Tehnologija (MSST), ‘Skolupe thay Komunitetengo Integripe, oficialune veb riga e MSST-esko, shayutne ano <http://www.masht-gov.net/advCms/#id=106> (akcesime 20 Marti 2013).

⁸¹ Konstitucia, Artiklo 47.

Kosova, si obligime te siklon yekh e ofocialune Kosovake qhibyendar, resipea kay te theren yekhune shaipya vash te nakhen angle ani may uqi skola.

Hakay vash skolupe pe yekh e ofocialune Kosovake qhibyendar

Ko savore skoluipaske nivelya tumen situmen hakay te alosaren, thay te alosaren vash tumare qhavoro, preferimi ofocialuni siklipaski qhib.⁸²

Te sine kay siyen siklovno, tumen shay te decisinen, yekhune tumare dadalarenca, pe koya ofocialuni qhib te hramingyon tumare note.⁸³

Siklpe pe srbyuni qhib

Si specialune provizie vash siklpe pe sbyuni qhib, thay o komune si mekhle te den kondicie vash ayeka siklpe.⁸⁴ Pe keripe ayeka, on pe ayni vaht manglape te ledeinen Sribiake Republikake komunenca thay institucionca, astaripea vi Rraipaske agencie.⁸⁵

Te sine kay yekh skola mangla te del siklpe pe srbyuni qhib, pe nesave kondicie, shay te aplikinel plan-programi vay pustika hramime kotar Sribiaka Republikaki Skoluipaski MInistria.⁸⁶

Zorakerde competence pe uqoskolupe

Vrdloriguna Mitrovicaki komuna sila zorakerde competence ano umal e uqe skoluipasko, thay Mitrovicako Universiteti ano vrdlorig si deklarimo e uqa automia e publikuna instituciako vash uqo skolupe pe srbyuni qhib.⁸⁷

Vrdloriguna Mitrovicaki komuna sila godornipe vash universiteti.⁸⁸ Manglape te sigurinel kay lela adekvatune fondya vash olako ekzistipe kotar Kosovako bujeti thay yaver institucionalune resursya. Universiteti pe ayni vaht shay lela fondya kotar Sribiaka Republikako Raipe, deipea kay akava si transparentuno, publikuno thay pe pashipe e Kosovake krisenca.⁸⁹

Palo sah, sar e Aprilestar 2013, sar o sebepi e politikune pharipyengo, vrdloriguna Mitrovicaki komuna pandar formalipea na temelisali thay o

---

⁸² Krişi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 8.1; Krişi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo 19.2.

⁸³ Krişi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo 24.1.

⁸⁴ Krişi vash Skolupe ko Kosovaka Republikake Komune (03/L-068), Artiklo 12.1.

⁸⁵ Krişi vash Skolupe ko Kosovaka Republikake Komune (03/L-068), Artiklo 4.3.

⁸⁶ Krişi vash Skolupe ko Kosovaka Republikake Komune (03/L-068), Artiklo 12.4.

⁸⁷ Krişi vash Skolupe ko Kosovaka Republikake Komune (03/L-068), Artiklo 14.

⁸⁸ Krişi vash Skolupe ko Kosovaka Republikake Komune (03/L-068), Artiklo 14.d.

⁸⁹ Krişi vash Skolupe ko Kosovaka Republikake Komune (03/L-068), Artiklo 14.e.

Universiteti e vrdloriguna Mitrovicako luyarela te funksioninel e Sriake skoluipaske sistemea.

Skoluipe pe komunitetenge qhibya kola na si oficialune qhibya

Anglo-skoluipe, primaruno thay mashkarutno publikuno skoluipe

Te sine kay siyen jeno e komuniteteko koleski qhib na si oficialuni, tumen situmen shaibe vash snglo-skoluipe, primaruno thay mashkarutno publikuno skoluipe pe tumari daki qhib.⁹⁰ Palo sah, tumen manglape pe ayni vaht te siklon yekh e oficialune qhibyendar.⁹¹ Te sine kay skoluinyona pe komunitetengi qhib koya na si oficialuni qhib, tumen shay te roden tumare raportya, diploma thay note te garavgyon thay hramingyon pe tumari daki qhib.⁹²

Akala klase vay skole pe komunitetenge qhibya manglape te temelingyon baziripea pe hakyune thay zorale droma, mothavde kotar o Raibe. Palo sah, kote akala droma nashti arakhlon, odoya ver o Raibe si obligimo te del alternative. Akava astarla:

- Deipe e transportesko ko than kote si e skola,
- Distancako siklipe,
- Aranzhmani vash nakhipe anis kola thay palem, vay
- Shaibe vash nakhipe.⁹³

Kote o siklipe adikergyola pe komunitetengi qhib koya na si oficialuni qhib, o Raibe si godorno te kerel integrimen plan-programya, thay te monitorinel thay zorakerel siklipakso kualiteti kova dengyola.⁹⁴

Thana kola dena siklipe pe komunitetenge qhibya kola na si oficialune qhibya shay te hraminen olenge skolake programya. Palo sah, akava manglape te ovel pe pashipe e integrimen plan-programea kerdo kotar Raibe thay manglape te resel o standardya e resipyengo. Pe ayni vaht, komunitetya manglape te keren skoluipaske modulya kola phanglona olenga kultura, histroia thay tradicia, pe ledeipe e Raipea.⁹⁵

---

⁹⁰ Kri vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 8.1; Kri vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo 20.1.

⁹¹ Kri vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 8.10; Kri vash Qhibyengo Vastipe, Artiklo 21.

⁹² Kri vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo 24.3.

⁹³ Kri vash Komunitetya (03/L-047) Artiklo 8.2

⁹⁴ Kri vash Komunitetya (03/L-047) Artiklo 8.7.

⁹⁵ Kri vash Komunitetya (03/L-047) Artiklo 8.7.

O Raibe si godorno te sigurinel kay o manglo kualifikimo kuadri si shayutno. Sikavneske treningya manglape te dengyon ko relevantune qhibya vash odola kola mangena te den siklipe pe komunitetenge qhibya.⁹⁶

O Raibe manglape te sigurinel kay o phiravne thay sikavne e publikune skoluipaske instituciengo kolakerna buti pe komunitetenge qhibya si sherunipea reprezentya e odole komunitetengo thay si pheripea familiarune olenge identitetea.⁹⁷

Uqo skoluipe thay treningo

Te sine kay siyen jeno e komunitetesko koleski qhib na si oficialuni, e Rashtra si obligimi te garantinel *ekzistime* shaipya vash profesionaluno treningo thay uqo skoluipe pe odoya qhib. Maybuhle, te sine kay tumaro komuniteti sikavla o mangipe, e Rashtra manglape te del pheruno uqo skoluipe thay profesionalune treningoske programya pe qhib e tumare komunitetesko, deipea kay si finansipea konsiderimo te kergyol akava.⁹⁸

Komunitetenge jene si garantime te theren yekhuno akcesi pe uqo skoluipe kotar Raibe, kova si obligimo te temelinel “specialune bajakya” vash te sigurinel kandidatengo leipe kotar komunitetenge skole pe uqe vay universitetesko skoluipaske institucie.⁹⁹ Sakova akademikuno bersh, Ministria vash Skoluipe, Skencia thay Tehnologia (MSST) sigurinla yekh gendo e thanengo ko publikune universitetya vash minoritarune komunitetya.

Privatuno skoluipe thay traningoske shaipya pe komunitetenge qhibya

Te sine kay siyen jeno e komunitetesko, tumen thay tumaro komuniteti situmen hako te temelinen thay mejaninen tumaro privatuno skoluipe, vash koleske tumen shay lena publikuni finciaruni asistancia.

Keripea ayeka tumen shay te aplikinen andar MSST vash akreditacia, sikavipea kay on pashona e general skoluipaske standardea e Kosovake general plan-programesko. MSST si godorni te monitorinel o kualiteti e dende siklipasko.¹⁰⁰

2.9. Ekonomikune thay Socialune Shaipya

---

⁹⁶ Krişi vash Komunitetya (03/L-047) Artiklo 8.8.

⁹⁷ Krişi vash Komunitetya (03/L-047) Artiklo 8.9.

⁹⁸ Krişi vash Komunitetya (03/L-047) Artiklo 8.3.

⁹⁹ Krişi vash Komunitetya (03/L-047) Artiklo 8.11.

¹⁰⁰ Krişi vash Komunitetya (03/L-047) Artiklo 8.4; Krişi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo 22.

Indisoste direkt thay indirekt diskriminacia mamuy manusha kola kerena komunitetenge ekzistinela pe ekonomikuno thay socialuno jivdipe, o legislativune provizie vash ekonomikune thay socialune shaipya komperipea aqhona bi evolvirime. Pali general obligacia e Rashtraki te promovinel pheruno thay efektivuno yekhipe, o fokusi sherunipea si pe butikeripe.

Generaluno

Generalitetea, e Rashtra manglape te adoptinel “adekvatune bajakya” vash te promovinel pheruno thay efektivuno yekhipe ano ekonomikuno thay socialuno jivdipe.¹⁰¹ Shaipe pe butyaripe, socialunoo garavipe thay khera si mothavde sar umala e ulavde mahatnipea.¹⁰²

Sar jeno e komunitetesko, tumen situmen specifikuno hakay pe tumaro barvalipe, thay te keren buti vash adekvatuni kompenzacia, bizi diskriminacia.¹⁰³

Te sine kay siyen jeno e komunitetesko *thay* siyen juvli, manglape te oven godorne vash “duy riguni diskriminacia” pe baza e yereski thay peripaskoe komunitetesko. E Rashtra si obligimi te adoptinel specialune bajakya vash te dikhlarel ayeka diskriminacia.¹⁰⁴

Butyaripe

O principi e na-diskriminaciako pe baza e ledeipasko e nacionalune komunitetea si phiravipasko principi e civilune servisesko.¹⁰⁵

E Rashtra manglape te ketel publikune butyaripaske programya thay yaver bajakya kola targetinena o butyaripe. Te sine kay siyen jeno e Romane, Ashkalyune thay Egiqqanyune komunitetesko, tumenge dengyola specialuno konsideripe ko akava drom.¹⁰⁶

Komunitetenge jene manglape te oven yekhipea reprezentime pe butyaripe ko savore nivelya e publikune kompaniengo (PK) thay publikune institucie (astaripea siguripasko sektori, yurisdikcia, prosekutipaske servisy, raipaske agencie phangle e hakayipaska administracia thay yaver phangle butya,

---

¹⁰¹ Konstitucia, Artiklo 58.4.

¹⁰² Anti-Diskriminacia Kri (2004/3) Artiklya 4.a, 4.c, 4.e, 4.h.

¹⁰³ Kri vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 9.1.

¹⁰⁴ Kri vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 9.4.

¹⁰⁵ Regulativa Gn 2001/36 vash Kosovako Civiluno Servisi, Artiklo 2.1.g.

¹⁰⁶ Kri vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 9.2.

garavipe, siguripe, thay inteligencia).¹⁰⁷ Maybut, komunitetengo zorakeripe pe akses e ekonomikune thay butyaripaske shipya manglape te lelone pherune kotorleipe thay konsultacia e KRO-enca.¹⁰⁸

Phanglo e rekrutipea, o quce butyake thana manglape te publikingyon buhlipea pe Albanyuni thay Srbyuni qhib. Butyaripaske autoritetya manglape te temelinen panelya e 3 (trin) vay maybut manushengo, e yekhune reprezentipea e komunitetengo ani Kosova, te analizinen o aplikacie vash pozicia, thay te keren e harni lista, intervistinen thay alosarne e kandidatene.¹⁰⁹

Biumlavdo Dikhlaripasko Bordi kerdilo vash te lelpe situaciencia kote o butyake deyutne (misalake) kerde o principtya e na-diskriminaciako pe baza e peripasko e nacionalune mnoritetesko. Vash detalya sar te keren yekh rovlina, ruyjinatumen referingyon pe sekcia may tele.

Te sine kay siyen jeno e komunitetesko thay si tumenge phare te pheren o standardya e leipakso e poziciako pe publikne servisya, thay vash may-uqe nivelya ulavipea, tumenge shay dengyona nesave ulavde lokhyaripya.¹¹⁰ Misalake savore butyake deyutne autoritetya shay te vasinen akala afirmativune bajakya, baziripea pe mangipe:

- *Aktivuno rekrutipe.* O butyako deyutno shay kerla specialuno angazhipte te identifikel thay rodlarel butyake aplikacie kotar talo reprezentune populacie, ulavipea vash mekhle thanutne thay nashle manusha.
- *Adresipe e rezultatengo e luga vahtuna diskriminaciako.* Butyako deyutno shay kerla siklipaske programya pe- buti vash yekhipea disavantazhime populacie, vash te zorakerel olengo shaipe vash te aplikinen thay kompletinen vahs promovipe. Siklipe manglape te dengyol yekhipea civilune jenenge e savore etnicitetenge thay duy yerege.
- *Adresipe e diskriminaciako prekal treningya thay mangle mehanizmya vash laqharipe.* Butyako deyutno manglape te sigurinel kay o butyarne halona anti-diskriminaciake politike thay silen akses pe adekvatune bi hakayipake procedure.¹¹¹

---

¹⁰⁷ Kriji vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 9.5.

¹⁰⁸ Kriji vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 9.3.

¹⁰⁹ Regulativa Gn 2001/36 vash Kosovako Civiluno Servisi, Artiklya 3.1.a-b.

¹¹⁰ Kriji vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 9.6.

¹¹¹ Administrativuni Direktiva Gn 2003/2 iplimentipea UNMIK-ski Regulativa Gn 2001/36 vash Kosovake Civilune Servisiya, Artiklya 10.1(a)-(c).

Pe yaver drom, komune thay ekzekutivune agencie manglape te gatisaren yekhuno politikake pratsava vash shaibe (YPPSH) thay stratengiengi implementacia. O YPPSH manglape te resen nesave obyektive, misalake:

- Inkurainen aplikacie kotar talo-reprezentime sekcie e Kosovake amalipasko, astaripea jene e minoritarune komunitetengo;
- Promovinen e halovipasko thay butyarnengo vastipe e solduy oficialune qhibyengo ani Kosova; thay
- Sigurinen kay savore dizunenge dengyola yekhuno kualiteti e civilune servisengo.¹¹²

2.10. Sastipe

Sastipaske hakaya vash komunitetya thay olenge jene si sherunipea dikharde e penjaripea e medikalune kualifikaciengo thay translacia e medicinake informaciengo ko komunitetenge qhibya, sar vi yekhuno shaibe pe sastipasko dikhipe. May avansime hakaya pe ayni vaht ekzistinena e zorakerde kompetencia vash nesave komune ano deipe e sekundarune sastipaske dikhipasko.

Generaluno

Te sine kay siyen jeno e komunitetesko, tumenge dengyola yekhuno shaibe pe sastipasko dikhipe, bizo diskriminacia. E Rashtre manglape te lel "specialune bajakya" vash te sigurinel akava.¹¹³ ulavipea, manglape te temelinel efektivune, transparentune, kotorleipaske thay shayutne procedure vash monitoripe akcesi thay deipe e sastipaske servisengo e komuniteteske jenenge.¹¹⁴ Ulavdi sama manglape te dengyol kay qalarde sastipaske servisya dengyona savore manushenge kola perena socialune vay ekonomikune qalavde komunitetenge.¹¹⁵

Te sine kay siyen jeno e komunitetesko, tumen situmen hakay vash informacia phanglo e sastipaske dikhipaska edukacia, astaripea informacie vash tumare hakaya thay obligacie, kola manglape te dengyon pe tumare komuniteteski

---

¹¹² MPS DCSA AI 2003/12 pe Yekhune Shaipaske Procedure, shayutno pe <http://www.ks.gov.net/mshp/Documents/No.MPS-DCSA-2003-12.pdf> (phravdo ko 1-to juli 2009).

¹¹³ Krisi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 10.1.

¹¹⁴ Krisi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 10.6.

¹¹⁵ Krisi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 10.2.

qhib.¹¹⁶ Medicinake siguripaske instrukcie pe ayni vaht manglape te oven shayutne pe tumari qhib.¹¹⁷

Kosovaki Republika manglape te penjarel medikalune kualifikacie kola lelona avriyal, ulavipea odole manushenge kola vakerna komunitetenge qhibya, janipea kay akava si pe pashipe e mashkarthemutne standardenca vash akreditacia.¹¹⁸

Pherune komunake kompetence

O Komune sar Vrdloriguni Mitrovica, Gračanica/Graçanicë, Štrpce/Shtërpçë silen pherune kompetence thay odoleske si godorne vash sekundaruno sastipasko dikhipe. Akava astarla registracia thay licenca e sastipaske dikhipaske instituciengo, qhivipe pe buti, masekune pokipyengo deipe, thay sikavipe e personelesko e sastipaske dikhipasko thay administraciako.¹¹⁹

2.11. Politikuno Kotorleipe

Provizie vash efektivuno politikuno kotorleipe e komunitetengo si centralune e shukar funksionipasko e multi-etnikune malipasko. Numay prekal efektivuno politkuno reprezentipe shay o ververutne interesya e komunitetengo te dengyon shukar konsideripe ano politikako deciako anipe thay pe hramipe e krisengo thay raipaske programengo.

Pe ayni vaht, legislativuno rami ani Kosova dikhla te investinel pe komunitetya thay olenge jene e avansime hakayenca vash efektivuno kotorleipe. Akava astarla o hakay vash kreiripe e politikune partiengo, thay garantimo reprezentipe ko savore raipaske nivelya.

Ko Kosovake institucie, komunitetengo kotorleipe buhlargyola pe duy riga, “horizontalno” thay “vertikalno”:

- Vertikalno, kotar mayuqo niveli e centralune raipasko ji ko mayteluno komunako thay lokaluno niveli; thay
- Horizontalno, truyal sah politikake riga e ulavde semnipastar vash komunitetya (misalake skolupe, qhib, pakyavipasko thay kulturako barvalipe thay yaver).

---

¹¹⁶ Krisi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 10.5.

¹¹⁷ Krisi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 10.3.

¹¹⁸ Krisi vash Komunitetya (03/L-047), Artiklo 10.4.

¹¹⁹ Krisi vash Lokaluno Korkoro-raipe (03/L-040), Artiklo 20.

Ko centraluno raibe, komunitetesko katorleipe si sigurimo prekal garantimo reprezentipe ano Kosovako Parlamenti, Raibe, Yurisdikcia thay yaver thana.¹²⁰

Ko komunako niveli, komunitetya manglape te reprezentingyon ko legislativune thay ekzekutivune komunake organya.

Pe agor, KRO si inkuraime te ashutinen olenge respektivune komuniteten pe olenge interesengo reprezentipe pe konsolidimo drom, mayangle ko Komunitetengo Konsultativuno Koncili.¹²¹

Politikune partie

Komunitetenge jene silen hako te formirinen politikune partie thay te kandidinen vash ulavde beshlinya thay pozicie ko savore raipaske nivelya.¹²²

Sar generaluni regula, politikune partie nashti ulavna e manushen pe baza e olenge peripasko e komunitetesko. Palo sah, ekzistinla mahatno ulavipe vash komunittenge jene kola temelina partia resipea te reprezentinen olengo komuniteti.¹²³

Centraluno niveli

Legislativune krange

Kosovako Parlamenti

Bish (20) e total shellu bish (120) beshlinyendar e Kosovake Parlamentesko si garantime vash reprezentipe e komunitetengo kola na si mashuranca ani Kosova. Akala thana si ulavde ayeka:

- Kosovake srbyune komuniteteske dengyola mayhari desh (10) garantime thana (ini te sine kay o gendo e vijaipe thanengo si mayhari se desh (10));
- Yaver komunitetya pe ayni vaht silen hako pe minimum gendo e garantime thanengo, sar may tele:
- Trin (3) thana vash Boshnyakuno komuniteti,
- Duy (2) thana vash Turkyuno komuniteti,

---

¹²⁰ Kriji vash Komunitetya (03/L-047) Artiklo 11.1.

¹²¹ Kriji vash Komunitetya (03/L-047) Artiklo 11.5.

¹²² Kriji vash Komunitetya (03/L-047) Artiklo 11.3.

¹²³ Kriji vash Komunitetya (03/L-047) Artiklo 11.4.

- Yekh (1) than vash Goranyuno komuniteti,
- Yekh (1) than vash Romano komuniteti,
- Yekh (1) than vash Ashkalyuno komuniteti,
- Yekh (1) than vash Egipqanyuno komuniteti, thay
- Yekh (1) pheruno than vash Romano, Ashkalyuno thay Egipqanyuno komuniteti e mayuqe general votenca.¹²⁴

Kroatyengo thay Montenegrengo Rerezentipe ano Parlamenti:

Kroatyune thay Montenegrone komunitetya penjardile ulavipea prekal yekh amandamenti e Krisesko vash Komunitetenge Hakaya ko 8-to decembri, thay sar rezultati na dengyona minimum rezervime thana.

Konstitucia shay te yaveringyol numay pe leipe e duy trinto kotoresko (2/3) e votengo e savore deputetengo. Akava astarla duy trinto kotor (2/3) e savore deputetengo kola silen rezervimi thay gaarntimi beshlin vash reprezentyaya e minoritarune komunitetengo.¹²⁵

Duy (2) deputetetenge phiravne ano Parlamenti manglape te reprezentinen na mazhurantune komuniteten. Alosarde palo buderi vote e savore deputetengo ano Parlamenti, yekh (1) musay te ovel Parlamentesko yaveruno kova adikarla rezervimi beshlin vash srbya, ji kay yekh (1) musay te ovel Parlamentesko yaveruno kova adikerla rezervimi beshlin vash na mazhurantune komunitetya.¹²⁶

Komiteti vash Komunitetenge thay irande manushenge Hakaya thay Interesya

Si savahatuno komiteti e Parlamentesko, kova si obligimo te evaluinel o pashipe e propozima legislacia e komunitetenge hakayenca thay interesenca.

Olako andripe si sar may tele

- Yekh trinto (1/3) e jenengo kola silen rezervime thana vash srbya,
- Yekh trinto (1/3) e jenengo kola silen rezervime thana vash yaver minoritarune komunitetya, thay
- Yekh trinto (1/3) e jenengo kotar mazhurantuno komuniteti.¹²⁷

¹²⁴ Konstitucia, Artiklo 64.2.

¹²⁵ Konsitucia, Artiklo 65.2.

¹²⁶ Konstitucia, Artiklo 67.4.

¹²⁷ Konsitucia, Artiklo 78.1.

Olaki procedura si sar pe nakhipa:

- Sasavo propozimo krisi shay te dengyol KHIKI-eske vash sasavo godideipe e sakole jenestar kotar parlamentesko Sherunipe, yaver komiteti, vay grupa koya sila mayhari desh (10) parlamenteske deputetya. Komiteti shay pe ayni vaht te propozinel krisya thay yaver bajakya pe olengi iniciativa, pe mekhipe e Parlamentesko.¹²⁸
- O Komiteti shay te del rekomandipya phanglo e propozime krisea, vash te sigurinel kay komunitetenge hakaya thay interesya si adekvatipea adresime.¹²⁹ O jene shay pe ayni vaht te den individualnue godinipya.¹³⁰ Shay te decisinel te mekhel rekomandipe andar duy kurke, prekal buderuno gendo e votengo e olenge jenengo.¹³¹
- Rekomandipya shay dengyona vi yaver relevantune komitetesko vay Parlamenteske.¹³²

Kontakt Informaciye

Raipasko Obyekti, Kati VI, Gn.605A

Komisiako Koordinatori: Nataša Prica

Tel: +381 38 211 295

Email: natasa.prica@assembly-kosova.org

Legislacia e vitalune/sherune interesengo

Nesave puqipya si konsiderime e “vitalune/sherune intereseko” vash komunitetya thay oelnge jene. Odoleske, o krisya phanglo akalea rodna “duplo mazhuranca” vash olengo aprovipe, laqharipe vay rumipe. Akava mangla te phenel:

- Buderune vote e savore parlamenteske jenengo (prezentune thay kola votinena), *sar vi*
- Buderi vote e Parlamenteske jenengo kola adikarena rezervime thana vash minoritarune komunitetengo reprezentipe (prezentune thay kola votinena).¹³³

---

¹²⁸ Konsitucia, Artiklo 78.4.

¹²⁹ Konsitucia, Artiklo 78.3.

¹³⁰ Konsitucia, Artiklo 78.4.

¹³¹ Konsitucia, Artiklo 78.2.

¹³² Konsitucia, Artiklo 78.3.

¹³³ Konsitucia, Artiklo 81.1.

Akala droma e vitalune interesengo si specifikime sar may tele:

- Krisya kola yaverinena komunake pharipyta, temelipe vay rumipe e komunengo, kola defininena than e komunake zoralipesko,
- Krisya vash implementipe e komunitetenge hakayengo thay olenge jenengo, yaver odolendar kola mayangle qhivdile ani Konstitucia,
- Krisya vash qhibyengo vastipe,
- Krisya vash lokalune alosaripyta,
- Krisya vash garavipe e kulturake barvalipasko,
- Krisya vash religiako tromalipe vay halovipe e religuine komunitetengo,
- Krisya vash skoluipe, thay
- Krisya vash simbolengo vastipe, asatripea komunitetenge simbolya ko publikune feste.¹³⁴

Kosovako Raipe

Andar o Raipe, odote manglap te ovel:

- Mayhari yekh (1) ministro kotar kosovake srbya thay yekh ministro kotar yaver na mazhurantuno komuniteti te sine kay si maybut se deshu duy 12 ministrya, o Raipe manglape te therel trinto ministro kova ka reprezentinel na mazhurantune komunitete),¹³⁵
- Mayhari duy (2) ministreske yaverune kotar kosovake srbya thay duy (2) ministreske yaverune kotar yaver na mazhurantune komunitetya (te sine kay si maybut se deshu duy (12) Ministrya, o raibe manglape te theren trinto Yaveruno Ministri kova ka reprezentinel kosovake srbyen thay trinto yaveruno ministry kova ka reprezentinel yaver na mazhurantune komunitete).¹³⁶

Akale ministrengo thay yevevune ministrengo alosaripe manglape te ovel definimo palo konsultipe e partiengo, koaliciengo vay grupengo kola reprezentinena na mazhurantune komuniteten. Te sine kay si alosarde avri e Kosovake Parlamentesta, manglape te ovel formaluno aprovipte kotar buderuno gendo e Parlamenetske deputetengo deklaripea te reprezentinen o komuniteti pe puqipe.¹³⁷

---

¹³⁴ Konsitucia, Artiklo 81.1.

¹³⁵ Konsitucia, Artiklo 96.3.

¹³⁶ Konsitucia, Artiklo 96.4.

¹³⁷ Konsitucia, Artiklo 96.5.

Komunitetengo Konsultativuno Koncili

Komunitetengo Konsultativuno Koncili, si konstituiepa mandatimo trupo kova arakhlola andar Presidentesko Ofisi,¹³⁸ thay dikhyola sar sheruno mehanizmo vash te phiravel politikuno kotorleipe e komunitetengo ko centraluno niveli. O KKK si sherunipea kerdo kotar reprezentya e savore minoritarune komunitetengo thay reprezentengo e Kosovake Raipasko thay yaver relevantune publikune institucie. Komuniteteske reprezentya si anavime kotar KRO thay alosarde kotar kosovako Presidenti. KKK-eske funkcie astarla:

- Te del shaipe komuniteteske vash kotorleipe ko angune drama e legislativako vay politikune inciativengo gatisarde kotar Raipe vash Parlamenti, te sugestinel ayeka iniciative thay te therel olenge dikhipya inkorporime ko relevantune proyektya thay programya, astaripea bershuni strategia thay raportya;
- Te kerel shayutno komunitetengo kotorleipe pe mangipyengo evaluie, hraminel monitoripaske thay evaluipaske programya kola silen resipe pere jenen vay e specialune vasnipestar vash olenge;
- Te keren rekomandipya ko procesi e decisia e anipasko phanglo e fondeske ulavipyenca vash Komunitetenge proyektya kotar solduy mashkarthemutne thay thanesko bujeti; thay
- Te bayarel komunitetesko janglaripe ani Kosoav thay te kontribuinel pe harmonia e ledeipaski mashkar savore komunitetya.

Oven kotor e KKK-esko:

Sakova minoritarune komunitetesko representi shay potencialipea te ovel jeno e KKK-esko. O procesi rodla kay tumen te oven nominime kotar CAO akreditime kotar KKK-esko sekreatriati, ayeka khardi Komuniteteski Rezentipaski Organizacia (KRO). Palo leipe e nominipasko, Kosovako Presidenti anavinla e nominime kandidate ano KKK vash duy bersh. Sakoya CAO koya reprezentinla o inetresya e na mazhurantune komunitetesko shay ovla akreditimi kotar KKK-esko sekretariati, te sine kay pashone e kriterenge kola dengyona kotar KKK-esko Statuti. Akava ka mekhel CAO-n te nomininen kandidaten vash KKK. Vash maybut informacie vizitinen KKK-eski veb-rig: <http://www.ccc-president-ksgov.net>.

¹³⁸ KKK-esko mandati si bazirimo pe Artiklo 60 e Konstituciako thay KKK-esko statuti si aprovimo kotar Presidencialuno dekreti ko 18-to Aprili 2012.

Kontakt informaciyе

Sekretari: Avnija Bahtijari

Tel: +377 44 747064

Email: avnija.bahtijari@president-ksgov.net

Yurisdikcia

Supremuni Kriselin thay apeleske kriselinya

Ani Supremuni Kriselin, mayhari 15% e krisatorengo manglape te oven kotar na mazhurantuno komuniteti (na mayhari se trin (3)).¹³⁹

Ani sasavi yaver kriselin e apelipaska yurisdikcia, mayhari 15 % e krisatorengi manglape te oven kotar na mazhurantuno komuniteti (na mayhari se duy (2)).¹⁴⁰

Konstitucionaluni Kriselin

E propozicia e duy (2) e total enya (9) krisatorengo e Konstitucionaluna Kriselinyako rodla duy trinto kotor (2/3) e mazhurancako e Parlamenteske deputetengo (prezentune thay kola votinena) thay pheruno aprovipte kotar o maybaro gendo e Parlamenteske deputetengo kola adikarena o rezervime thana vash reprezentipe e na mazhurantune komunitetengo.¹⁴¹

Kosovako Yurisdikciako Koncili

Kosovako Yurisdikciako Koncili (KYK) si godorno vash te rekrutinel manushen vash keripe buti ani Yurisdikcia. Si mandatimo te “del preferenca pe krisatorengo alosaripe e komunitetenge jenengo kola na si reprezentime ani yurisdikcia sar si dikhlardo pe krisi”.¹⁴²

Ov kergyola sar maytele:

- Duy (2) kotar oleske deshu trin (13) jene manglape te alosargyon kotar Parlamenteske deputetya kola adikarena rezervime thana vash Kosovako srbyuno komuniteti, thay

---

¹³⁹ Konstitucia, Artiklo 103.3.

¹⁴⁰ Konstitucia, Artiklo 103.6.

¹⁴¹ Konstitucia, Artiklo 114.3.

¹⁴² Konstitucia, Artiklya 108.1-108.3.

- Duy (2) yaver jene manglape te alosargyon kotar Parlamenteske deputetya kola adikarena rezervime thana vash yaver na mazhurantune komunitetya.¹⁴³

Oleski procedura si sar may tele:

- Leipe e rezervime thanengo vash na mazhurantune komunitetya ani yurisdikcia shay rekomandingyola numay o mazhurantuno gendo e Konkileske jenengo alosarde kotar Parlamenteske deputetya kola adikarena o rezervime thana vash na mazhurantune komunitetenge jene. Palo sah, te sine kay akaya grupa na rekomandinla e kandidate vash nesavi pozicia ko vahti e duy konsekutivune periodengo, sakova Konkilesko jeno shay kerla akava.¹⁴⁴
- Si specialune procedure vash bazikune kriselinya kola silen ekskluzivuni yurisdikcia pedral yekh vay maybut komune kote o srbyuno komuniteti si mazhuranti. Anavipe e yurisdikciae kandidatengo ko akala droma shay rekomandingyola numay kotar duy (2) jene e Konkilesko alosarde kotar Parlamenteske deputetya kola adikerena rezervime thana vash srbyuno komuniteti (keripea buti yekhune thay pe yekhuno avazo). Palo sah, te sine kay akala jene nashti rekomandinena e candidate ko duy konsekutivune periodya, varesavo Konkilesko jeno shay kerla akava.¹⁴⁵

Kosovake Prosekutipasko Konkili

Kosovako Prosekutipasko Konkili (KPK) si trumo kova kerdilo te rekrutinel, propozinel, promovinel transferinel, realosarel thay disiplininel Rashtrake krisatoren. Pe akaya rekrutipaski politika, o Konkili manglape te del preferenca pe jenengo alosaripe talo reprezentipaske komunitetya.¹⁴⁶ Komunako niveli

May tele si mothavde nesave mayvasne komunake mehanizmya vash promovipe thay garavipe e hakayengo thay interesengo e minoritarune komunitetengo ko komunako niveli.

Yaveruno e Sherunesko vash Komunitetya (YSHK)

Dikhen e sekcia 2.13 may tele.

---

¹⁴³ Konstitucia, Artiklya 6.3, 6.44.

¹⁴⁴ Konstitucia, Artiklo 108.9.

¹⁴⁵ Konstitucia, Artiklo 108.10.

¹⁴⁶ Konstitucia, Artiklo 110.2.

Ano komune kote mayhari e 10% e komunake dizunengo perena e komunitetengo kola na si mazhurantya ani odoya komuna, e pozicia e Yaverunesko e Sherunesko vash Komunitetya (YSHK) ka ovel rezervimi ani Komunaki Asamblea vash reprezenti e odole komunitetengo.¹⁴⁷

E pozicia ka adikeryol kotar na mazhurantuno komunitetesko kandidati kova lela maybaro gendo e votengo e puterda listako vash kandidatya vash Komunaki Asamblea.¹⁴⁸ Ov/oy manglape te promovinel mashkar-komunitetengo dialogi, thay ka ove sar formaluni fokaluni thavd vash adresipe e puqipyengo thay interesengo e na mazhurantune komunitetengo pe buti thay kedipya e Komunaka Asambleako.¹⁴⁹

Maybut, ov/oy si mandatimo te analizinel savore rovlinya kotar komuniteteske jene phanglo e qalavipea e olenge hakayengo prekal komunaka asambleake aktya vay decisive. Sherunesko Yaveruno, ko specifikune situacie, shay te del del aktya vay decisive kola si konsiderime te qalaven konstitucionalipea garantime hakaya ani Konstitucionaluni Kriselin.¹⁵⁰

Komunako Komunitetengo Komiteti

Komunitetengo Komiteti si savahtuno komiteti e sakola Komunaka Asambleako ani Kosova thay kergyola kotar reprezentya e komunitetngo kola jivdinena ani odoya komuna thay jene e Komunaka Asambleako. Sakova komuniteti kova jivdinla ani adekvatuni komuna manglape te reprezentyngol mayhari e yekhe reprezentesta ano Komunitetengo Komiteti, thay o gendo e reprezentya e minoritarune komunitetengo manglape te ovel maybaro andar o Komiteti.

O Komiteti si godorno te dikhlarel o pashipe e komunake autoritetengo e legislacia thay komunake politikenca, praktike, thay aktivitetya, resipea kay te sigurinel kay o komunitetenge hakaya thay interesya respektingyona sasavipea. O Komiteti pe ayni vaht shay rekomandinla Komunaka Asambleake bajakya vash siguripe e implementaciako e direktivengo kola silen res te promovinen, garaven thay evolvirinen etnikuno, kulturako, religiako thay qhibyako identiteti thay te sigurinel adekvatuno garavipe e komunitetenge hakayengo ani komuna.¹⁵¹

---

¹⁴⁷ Kriši vash Lokaluno Korokoro-Raipe (03/L-040), Artiklo 54.1.

¹⁴⁸ Konstitucia, Artiklo 54.2.

¹⁴⁹ Konstitucia, Artiklo 55.1.

¹⁵⁰ Konstitucia, Artiklo 62.

¹⁵¹ Kriši vash Lokaluno Korokoro-Raipe (03/L-040), Artiklo 53.

Komunake Sherunesko Yaveruno vash Komunitetya (KSHYK)

Dikhen e sekcia 2.13 may tele.

Ano odola komune kote mayhari 10% e komunake dizunengo na si jene e mazhurantune komunitetesko ani odoya komuna, odote manglape te ovel Komunake Sherunesko Yaveruno vash komunitetya (KSHYK)¹⁵², alosardo vash yekhuno res e oficesko sar o Sheruno.¹⁵³ Ov/oy manglape te ashutinel e Komunake Sherune thay te del oleske.olake godi thay drom vash puqipya kola si phangle e na mazhurantune komunitetenga.¹⁵⁴

Komunako Sheruno manglape te konsultinel YSHK vash puqipya kola si phangle na mazhurantune komunitetenga.¹⁵⁵

O alosaripe thay paldipe e YSHK-esko manglape te propozingyol kotar Komunako Sheruo thay aprovimo kotar duplo mazhuranca e Komunaka Asambleake jenengo (prezentune thay kola votinena) thay jene kola perena na-mazhurantune komunitetenge (prezentune thay kola votinena).¹⁵⁶

Kana e pozicia si tromali, Komunako Sheruno manglape te alosarel neve Komunake Sheruneske Yaverune na maydosna se 30 dive palo so putergyola o konkursi.¹⁵⁷

Komunako Ofisi vash Komunitetya thay Iranipe (KOKI)

Sakoya komuna ani Kosova sila Komunako Ofisi vash komunitetya thay Iranipe (KOKI). Akala ofisya si mandatime te “garaven thay promovinen komunitetenge hakaya, yekhuno shaibe vash savore komunitetya ko publikune servisya thay stabilune kondiciengo keripe vash nashle manushengo, interno nashle manushengo thay irande manushengo stabiluno iranipe”¹⁵⁸ Pe ayni vaht, on silen o godornipe vash phikoipe e irande/paldime manushengo thay minoritarune komunitetenge jenengo.

---

¹⁵² Konstitucia, Artiklo 61.1

¹⁵³ Konstitucia, Artiklo 61.2.

¹⁵⁴ Konstitucia, Artiklo 61.4.

¹⁵⁵ Konstitucia, Artiklo 58.1.

¹⁵⁶ Konstitucia, Artiklo 61.3.

¹⁵⁷ Konstitucia, Artiklo 61.5.

¹⁵⁸ Raipaski Regulativa Gn. 02/2010

Komunaki Manushikane Hakayengi Unia (KMHU)

Sakoya komuna manglape te therel Komunaki Manushikane Hakayengi Unia (KMHU). Akala unie si mandatiime te monitorinen o pashipe e manushikane hakayenca ano komunako niveli, maybut phanglo e diskriminacia, yeryengo yekhipe, qhavore, manusha e specialune mangipyenca, komunitetenge hakaya, qhibyako vastipe thay manushikano trafikipe.¹⁵⁹ On pe ayni vaht si godorne vash adresipe e dizunenge mangipasko e relevantune komunengo phanglo e manushikane hakayenca.

Pherune komunenge kompetence

Nesave srbyune-mazhurantune komune silen pherune kompetence ano umal e deipasko e specialune vasnipasko e na-mazhurantune komunitetengo. Pe yaver drom, o pherune kompetence phende may upre(sekondaruno saastipasko dikhipe, universitetesko skolupe, thay kultura) srbyune mazhurantune komune pe ayni vaht zorakerdile kotorleipaske hakaya pe alosaripe e lokaluna stanicako e policiake komandirengo.¹⁶⁰

---

¹⁵⁹ Administrativuni Instrukcia –MLGA- No.2008/02

¹⁶⁰ Krisi vash Lokaluno Korkoro-raipe (03/L-040), Artiklo 23.

III. SO TE KEREN TE SINE KAY TUMARE HAKAYA QALAVDILE

Te sine kay pakyana kay tumare inividualune vay komuniteteske hakaya qalavdile, sasavipea si shayutno te mothaven akava angli kriselin. Palo sah, akava shay ovla pahalo thay shay lela vahti, thay odote si yekh gendo e opciengo kolen tumen shay te vastinen may angle.

2.12. Ombudspersoni/Populaciako Advokati

Te sine kay gndinena kay tumare manushikane vay komunitteske hakaya qalavdile vay abuzisale kotar publikune institucie vay autoriteti, tumen inkuraingyona te den tumari rovlín ano ofisi e Ombudspersonesko.

Temelimo ko yuni 2000, o Ombudsperson si biumlavdo trupó mandatimo te adresinel o qalavipe e manushikane hakayengo vay abuzipe e komunitetesko kotar publikune institucie ani Kosova. O Ombudsperson shay te del rovlarinia savorenge ani Kosova.

Te sine kay mangena te den rovlín ko Ombudspersoni, tumen shay te:

- Te arakhenpe e Ombudspersoneska vay e reprezente personalno, ko ‘Puterde Dive’ (dikh may tele), vay
- Kompletinen thay qbiaheln rovlínyake forme ko yekh e Ombudspersoneske ofisyá.
- Ko Puterde Dive, tumen shay te arakhenpe e Ombudspersoneska vay Ombudspersoneske yaverunea personalno, prekal termini. Akala kontaktya shay ovna prekal kontakti e yekhe Ombudspersoneske ofisesko (pherune detalya listime ko agor e sekciako) vay prekal biqhalipe e emaillesko ano: ombudspersonkosovo@ombudspersonkosovo.org vay info@ombudspersonkosovo.org.
- Puterde Dive adikergyona duy ver ano masek ko Prishtinake Centrya, thay sakova masek ani Gjilan/Gnjilane, Mitrovicë/Mitrovica, Pejë/Peć, Gračanica/Gračanicë thay Prizrenoske regionalune ofisyá. Puterde Dive organizyngyona vi ko yaver komune baziripea pe mangipe.

Tumen shay te den tumari rovlín vi pe distance, prekal pheripe e rovlínyaka formako thay biqhalipe (prekal posta vay personalno) ko yekh e

Ombudspersoneske ofisendar. Akaya forma shay lelola kotar yekh e Ombudspersoneske ofisendar, vay shay te lelön prekal internet ano: <http://ombudspersonkosovo.org/repository/docs/ComplaintFormPDF.pdf>

Te sine kay tumari qhib na si yekh e ofisialune qhibyendar, tumen situmen hakay te den tumari rovlin pe hramimi vay mothavdi verzia ko Ombudspersoneske institucie pe tumari daki qhib. Tumen pe ayni vaht manglape te len respodipe pe tumari daki qhib.

Kontakt Informacie

Prishtinë/Priština Centre

Adresa: Drom. Enver Maloku 28 (Mahala Khamesko Brego)

Tel: +381 (0) 38 501 401, 545 303

Fax: +381 (0) 38 545 302

Email: ombudspersonkosovo@ombudspersonkosovo.org

Gjilan/Gnjilane Terenesko Ofisi

Adresa: Drom. Adem Jashari, Komunako Obyekti II

Tel: +381 (0)280 320 843

Vizitake ore: Luya thay Shoyuno dive, 10.00 - 14.00

Gracanica/Gracanicë Terenesko Ofisi

Tel: +381 (0) 38 65 118, +377 (0) 44 367 719, +381 (0) 64 37 11 137

Vizitake ore: Luya thay Shoyuno dive, 10.00 - 14.00

Prizren Terenesko Ofisi

Adresa: Drom. Remzi Ademi nn

Tel: +381 (0)29 222 138

Vizitake ore: Luya thay Tetradi dive, 10.00 - 14.00

Mitrovicë/Mitrovica Terenesko Ofisi

Adresa: Agim Hajrizi Centro, nn, Regionaluno Porezeska Administraciako Obyekti

Tel: +381 (0)28 530 138

Vizitake ore: Luya thay Shoyuno dive, 10.00 - 14.00

Mitrovicë/Mitrovica Talo Ofisya

Adresa: Drom. Filipa Višnjića 4, Trepca Aneksi,

Tel: + 377 (0)45 455 319, +381 (0)63 817 44 79

Vizitake ore: Luya thay Shoyuno dive, 10.00 - 14.00

Pejë/Peć Terenesko Ofisi

Adresa: Drom. Mbretëresha Teutë 59, Komunako Obyekti, 3-to kati, Gn. 3

Tel: +381 (0)39 432 931

Vizitake ore: Luya thay Shoyuno dive, 10.00 - 14.00

2.13. Mothavipya mamuy Komunaki Decisia

Te sine kay mangena te kontrinen komunaka decisiake, tumen shay te keren akava direktno, prekal mehanizmya sar misalake hakay vash peticia vay dizunengi iniciativa, vay indirektno, anipea tumaro mothavipe anglo Yaveruno Sheruno vash Komunitetya vay relevantune komunake thana.

Direktune mehanizmya

Hakay vash peticia

Sakova manush vay organizacia e interesea ani komuna shay te prezentinel peticia Komunaka Asambleake phanglo e puqipyenca kola si phangle e godornipea thay zoralipyengo e odola komunako.

Komunaki Asamblea manglape te konsiderinel e peticia pe pashipe e olake ulavde statute thay procedipaske regule.¹⁶¹

Hakay pe dizunengi iniciativa

Dizune shay lena iniciativa te propozinen regulacie, andar komunake kompetence, vash aprovide kotar asamblea vay prekal dizunengi vota pe pashipe e krisea kova aplikingyola.¹⁶²

Phikoipaske riga manglape te den o drafti e propozima regulativako e Sheruneske e Komunaka Asambleako.¹⁶³

Te len Komunaka Asambleako konsideripe, o drafti manglape te therel o hramya e 15 % e registrime votantengo.¹⁶⁴

Komunaki Asamblea si obligimi te konsiderinel o propozime regulative, thay te kerel akcia phanglo olenca, 60 dive palo leipe.¹⁶⁵

¹⁶¹ Krisi vash Lokaluno Korkoro-raipe (03/L-040), Artiklo 69.

¹⁶² Krisi vash Lokaluno Korkoro-raipe (03/L-040), Artiklo 70.1.

¹⁶³ Krisi vash Lokaluno Korkoro-raipe (03/L-040), Artiklo 70.2.

¹⁶⁴ Krisi vash Lokaluno Korkoro-raipe (03/L-040), Artiklo 70.3.

¹⁶⁵ Krisi vash Lokaluno Korkoro-raipe (03/L-040), Artiklo 70.4.

Hakay vash referendum/yaveripe

Komunake dizune shay te roden kay kay e regulative adoptimi kotar Komunaki Asamblea te dengyol vash referendumi.¹⁶⁶

O mangipe manglape te dengyol Sherune manusheske e Komunaka Asambleako andar 30 dive palo regulativako aprovi, thay manglape te dengyol o hrami kotar 10% e registrime votantengo.¹⁶⁷

Komunaki Asamblea manglape te konsiderinel thay kerel akcia palo validuno mangipe andar 30 dive palo leipe.¹⁶⁸

Dizunengo rovlaripe

Dizunengo rovlaripe mamuy administrativuno akti e komunake organengo manglape te redikhlargyol pe pashipe e Krisea e Administrativuna Procedurako (Krisi Gn 02/L-28).¹⁶⁹ Pheruno teksti e akale krisesko si shayutno ko internet link:

http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligiet/2005_02-L28_en.pdf.

Indirektune mehanizmya

Yaveruno e Sherunesko vash Komunitetya

Ano komune kote na mazhurantune komunitetya kerna maybut se 10 % e komunaka populaciako, sar vi gendo e yaver komunengo, individya shay te roden godi kotar olenge reprezentya ani Komunaki Asamblea, thay e Yaverunea e Sherunesko vash Komunitetya.¹⁷⁰

Te sine kay gndinena kay nesavo akti vay decisia e tumara Komunaka Asambleako qalavgya tumare komuniteteske hakaya, tumen shay te hraminen rovlin Yaveruneske e Sherunesko vash Komunitetya, kova maydosna si obigimo te redikhel ola.¹⁷¹ Sherune manushesko Yaveruno so godorno vash te referinel o puqipe ani komunaki asamblea vash konsideripe.¹⁷² Te sine kay e komuna na konsiderinla olako akti vay decisia, vay te sine kay o Yaveruno e Sherunesko pakyala pe odova, ini palo rekonsideripe, te sine kay o akti vay decisia pandar aqlavela tumare hakaya kola si konstitucia garantime, ov/oy

¹⁶⁶ Krisi vash Lokaluno Korkoro-raipe (03/L-040), Artiklo 71.1.

¹⁶⁷ Krisi vash Lokaluno Korkoro-raipe (03/L-040), Artiklo 71.2.

¹⁶⁸ Krisi vash Lokaluno Korkoro-raipe (03/L-040), Artiklo 71.3.

¹⁶⁹ Krisi vash Lokaluno Korkoro-raipe (03/L-040), Artiklo 8.

¹⁷⁰ Dikhen vi e sekcia 2.11 upre.

¹⁷¹ Konstitucia, Artiklo 55.2.

¹⁷² Konstitucia, Artiklo 55.3.

shay te del o puqipe direktipea ani Konstitucionaluni Kriselin, koya shay decisinla te akceptinel vay na o puqiep vash redikhipe.¹⁷³

Yaver Komunake Mehanizmya

Tumen shay pe ayni vaht te den tumari rovlín ano Komunako Komiteti vash Komunitetya vay Komunako Ofisi vash Komunitetya thay Iranipe kola arakhlona ani sakoya komuna. Ano komune kote na mazhurantune komunitetya kerna maybut se 10 % e komunaka populaciako, sar vi gendo e yaver komunengo niso nashti aqhavlatumen te penjaren phanglo tumara rovlarinya e Ofise e Komunake Sheruneske Yaverunesko vash Komunitetya. Palo sah, nisavo formaluno mekanizmo akana vash akana nashti kerla odova.

2.14. Mehanizmya baziripe pe puqipyá

Ofisi e Qhibyake Komisionaresko

Ofisi e Qhibyake komisionaresko (OQK) koya yaverinla e nakhli Qhibyaki Komisia temelisalo ko Aprili e bershesko 2012 resipea kay te garavel, promovinel thay garavel oficalune qhibyen (misalake albanyuni thay srbyuni) thay olengo yekhuno statusi ani Kosovaki Republika thay olake komune, siguripea qhibyake hakaya e Boshnyakune, Turkyune, Goranyune, Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetenge, kolengi daki qhib na si oficaluni.

OQK si obligimo te dikhlarel e Implementacia e Kriseski vash Qhibyengo Vastipe.

Si obligimo te kerel rodlaripe vash:

- Palo leipe e rovlarinyako,¹⁷⁴ vay
- Pe korkori iniciativa.¹⁷⁵

Tumen shay te den tumari rovlarin ani OQK baziripe pe akti vay mekhipe:

- Yekhuno statusi e oficalune qhibyengo na penjargyola, vay
- Sasavo krisi vay regulativa phanglo e oficalune qhibyenca, vay komunitetenge qhibyenca kolengi daki qhib na si oficaluni qhib, na pashola.¹⁷⁶

---

¹⁷³ Konstitucia, Artiklo 55.4.

¹⁷⁴ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo 32.3.

¹⁷⁵ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo 32.4.

¹⁷⁶ Krisi vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo 32.3.

Tumen manglape te keren rovlarin/mangipe ani hramimi verzia, den tumaro hrami thay te biqhalen ko OQK Raipasko Obyekti 177 kote say ka reslol. Tumen manglape te len kopia e tumare mangipasko kova sila raipaski stampa thay e data.

Ani konkluzia e rodlaripaski, OQK shay dela rekomandipe ano:

- O mangle kriseske laqharipya, thay
- Shaiya vash korekcia.¹⁷⁷

Kote o rekomandacie na implementingyona andar dikhlardo periodi, sar si mothavdo kotar OQK, shay te mekhel yekh hramimo angloopenjaripe.

Te sine kay OQK-eske rekomandipya palem na implementingyona andar dikhlardo periodi palo so dengya o hramimo angloopenjaripe, akava shay hramingyola pe olesko bershuno raporti vash Raipe thay Kosovako Parlamenti.¹⁷⁸

Kontakt Informacie

Raipasko Obyekti, VI Kati, Gn.605A

Drom: Day Teresa n.n. 10 000, Prishtinë/Priština, Kosovo

Tel: +381 38 200 14 448

Email: info-zkgj-kpj@rks-gov.net

Web: <http://www.commissioner-ks.org/>

Biumlavdo Dikhalripasko Bordi (BDB) vash Kosovako Civiluno Servisi

Te sine kay shunena so publikuno butikerno ushkavgya o principya e na diskriminaciako baziripea pe tumaro pashipe e nacionalnue minoritetea, shay pe rekrutipaski procedura vay ani decisia kola angya, tumen shay te den rovlin prekal Biumlavdo Dikhalripasko Bordi (BDB).¹⁷⁹

Pandar bi shundo o Bordi tumaro ovipe, tumen mayangle manglape te vastinen andrune rovlaripaske procesure e butyaripaske autoritetesko vash kaske kergyola alav. Palo sah, akaya angluni procedura shay te nakhlol te sine kay o Bordi arakhla evidenca e:

¹⁷⁷ Kriji vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo 32.6.

¹⁷⁸ Kriji vash Qhibyengo Vastipe (02/L-37), Artiklo 32.8.

¹⁷⁹ Kriji vash Biumlavdo Dikhalripasko Bordi vash Civilune Servisy (2010/03-L-192)

- Hakyuno darakeripe vash qhelalo treteripe,
- Butyaripasko autoriteti nashti resla te alosarel andruni rovlín andar (30) dive, vay
- Yaver shukar sebepi.

Sasavo mothavipe ka shungyol kotar paneli e trin (3) Bordeske jenengo. Kana prezentinena tumaro suro Bordeske, solduy tumen thay butyaripasko autoriteti ka oveltumen shaípe te prezentinen tumare pratsava pe hramimi verzia, thay odola dokumentya ka dengyon o yaver rigake.

Ano sure kola astarna materialune kontestyá, solduy riga manglape te theren o shaípe te aven yekhune vash shunipe anglo Bordi, kote on shay te prezentinen evidenca thay mothavipe vash direktuno thay kontra ruguno puqipe.

Andar shovardesh (60) dive e procedurake agoripestar vash sakova apeli biqhaldo anglo olestar, o Bordi manglape te mekhel yekh hramimi decisia koya anglipea mothavla piri decisia, theripea fakteski thay legislativuni baza vash odova.

Kote o Bordi dikhla kay butyako autoriteti rumingyola, manglape te mangel adekvatuno krisesko laqharipe prekal hramimi decisia e uqe menajipaske oficereske vay e uqe ekzekutivune oficereske e respektivune butyaripaske autoritetesko. Oy/ov palo odova ka ovel godorno vash te sigurinel o pashipe e butyaripaske autoritetesko andar deshupanj (15) dive palo decisiake leipe. Palo sah kote butyaripasko autoritetei na dakordíngyola, o Bordi shay ka raportinel akava Sherune Ministreske thay direktune dikhlarneske e godorne manushesko vash ekzekutipe.

Kontakt Informacie

Ofisi e Biumlavda Medienga Komisiako
 Drom. Gazmend Zajmi 1, 10 000 / Prishtinë/Priština
 Tel: +381 (0)38 245 031
 Fax: +381 (0)38 245 034
 Email: info@kpm-ks.org
 Web: <http://kpm-ks.org/>

Biumlavdi Mediengi Komisia (BMK)

Te sine kay pakyana so mediengo organi rumingya o obligacie direkt komunitetya, tumen shay te hraminen rovlarin Biumlavda Medienga Komisiake (BMK). Palo sah, janen kay buderi rovlarinya shay dengyona bizo astaripe e BMK-esko thay si shukar kay may angle te konatktinen e godornen vash medienge puqipya.

Kontakt Informacie

Ofisi e Biumlavda Medienga Komisiako

Drom. Gazmend Zajmi 1, 10 000 / Prishtinë/Priština

Tel: +381 (0)38 245 031

Fax: +381 (0)38 245 034

Email: info@kpm-ks.org

Web: <http://kpm-ks.org/>

IV. LEGISLATIVUNI STRUKTURA

Maytele si e lista e may vasne krisengo ani Kosova kola lenape komunitetenge puqipyenca:

- Kosovaka Republikaki Konstitucia
<http://www.kuvendikosoves.org/?cid=2,100,48>
- Krisi vash Garavipe thay Promovipe e Komunitetenge hakayengo thay olenge Jenengo ani Kosova (03/L-047)
<http://gazetazyrtare.rks-gov.net/Documents/anqlisht-75.pdf>
- Krisesko Laqharipe vash Garavipe thay Promovipe e Komunitetenge Hakayengo thay olenge Jenengo ani Kosova (04/L-020)
<http://www.assembly-kosova.org/common/docs/liqjet/Law%20on%20amending%20the%20law%20on%20communities.pdf>
- Krisi vash Anti-Diskriminacia (2004/3)
http://www.assembly-kosova.org/common/docs/liqjet/2004_3_en.pdf
- Krisi vash Lokaluno Korkoro Raipe (2008/03-L040)
<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,249>
- Krisi vash Qhibyengo Vastipe (2006/02-L37)
<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,204>
- Krisi vash Prizrenosko Historikuno Centro (2011/04-L-066)
<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,940>
- Krisi vash Specialune Garavde Zone (2008/03-L039)
<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,248>
- Krisi vash Kosovaki Radio Televizia (2011/04-L-046)
<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,860>
- Krisi vash Biumlavdi Mediengi Komisia (04/L-044)
<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,848>
- Krisi vash Skolupe ano Komune e Kosovaka republikako (03/L-068)
<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,265>
- Krisi vash Anglo-universitetesko Skolupe ani Kosovaki Republika (2011/04-L-032)
<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,666>

ECMI Kosovo

Drom. Nëna Terezë Nr. 41, Apt. 29
10000 Prishtinë/Priština, Kosovo
Tel. +381 (0) 38 224 473

Email: info@ecmikosovo.org

Web: www.ecmikosovo.org

Drom. Čika Jovina Nr. 3, 1-to Kati
38220 Mitrovica/Mitrovicë Vrdloriguni,
Kosova
Tel. +381 (0) 64 00 55 488

